

Hoofden van de Oayapok!

Roman in vijf redevoeringen

Albert Helman

bron

Albert Helman, *Hoofden van de Oayapok!* Nijgh & Van Ditmar, Den Haag 1984

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/helm003hoof01_01/colofon.htm

© 2006 dbnl

Ter toelichting

Een plan dat mij bij tussenpozen al zowat twintig jaar heeft beziggehouden, is met dit werkstuk eindelijk uitgevoerd. Inval, overdenking en realisatie berustten alle drie op een zelfuitdaging. Op de lust om grenzen van het haalbare te verkennen, en op de nieuwsgierigheid of ik in staat zou zijn, mij op de slipperige zelfkant van het eigen kunnen overeind te houden. Zo gaat het bij mij toe, is het altijd toegegaan. Mijn engelstalige vrienden noemen het ‘brinkmanship’, met een nog onofficiële term.

Voor en na de publicatie van *Leef duizend levens* (een boek dat in de mist van de bezettingsjaren en de korte reconstructieperiode daarna, toen er nog weinig of niets over de techniek van de roman gepubliceerd was, snel uitverkocht en even snel vergeten raakte) had ik mij erg verdiept in allerlei vorm- en structuurproblemen van de roman en de novelle, en mij daarbij weleens afgevraagd of er nog één manier van ‘een gecompliceerd verhaal brengen’ mogelijk zou zijn, die nog nooit gebruikt was.

Tenslotte vond ik er één: de redevoering, de toespraak tot een menigte. Daarmee was tevens de uitdaging geboren, om zelf eens met deze mogelijkheid te experimenteren.

In Islamitisch Afrika had ik vaak genoeg op het een of ander marktplein, zowel overdag als 's avonds, het optreden bijgewoond van professionele ‘vertellers’, die urenlang hun toehoorders wisten te boeien, hun ver-

haal zo nu en dan onderbrekend met echte toespraken. Stellig moest het omgekeerde dan ook kunnen: de toespraak als verkapseling van het verhaal, maar met ‘overreding’ tot hoofddoel. Met gebruikmaking dus, van de vele stijlfiguren van de klassieke ‘redekunst’ en het redenaarstalent van de spreker.

Hiervan uitgaande, stond het van meet af aan voor mij vast dat, wilde ik deze mogelijkheid beproeven, het niet met één, maar met een serie van redevoeringen zou moeten gebeuren; echte toespraken gericht tot een vooringenomen publiek, en op een natuurlijke manier aan elkaar verbonden.

Een praktisch bezwaar was, dat de redevoering als kunst, de aloude ‘retorica’ die vroeger hoog in aanzien stond, in onze westerse cultuur vrijwel in onbruik geraakt is, ondanks de talrijke en doorgaans vrijwel cultuurloze politieke demagogen die er misbruik van maken. Slechts bij uitzonderlijke, plechtige gelegenheden wordt de toespraak nog weleens als kunst beoefend.

Het voorbeeld van de Tien Attische Rhetors, de esthetische voorschriften van Isocrates en de praktische van Aristoteles zijn alle vergeten; wat nog niet zeggen wil dat zij zich niet, even onwillekeurig als ongemerkt, opdringen aan een ieder die nog voor ‘goed van de tongriem gesneden’ wil gelden. Tussen Demosthenes en Cicero in, heeft ook nu nog elke orator zijn heil te zoeken. Maar voor mijn experiment nadrukkelijk teruggrijpen op het verre verleden, lokte mij niet aan, al was ik reeds als scholier diep onder de indruk geraakt van zulke latere toepassingen als Shakespeare's forumrede van Antonius (met geniale trefzekerheid meermalen door dialogen onderbroken) of Multatuli's toespraak tot de Hoofden van Lebak, - oraties die beide ook fragmenten van een verhaal bevatten.

Hoofdstukken, fragmenten verbinden - kan niet - moet kunnen - bleef mij door het hoofd spelen, en dat was dat.

Ik besloot liever af te zien van het plan. Het hield echter niet op mij af en toe te tarten, ondanks mijzelf.

Door velerlei omstandigheden genoodzaakt, heb ik mij nadien veel met de etnologie en antropologie, voornamelijk die van Zuid-Amerika, moeten bezighouden.

En ziedaar - hoe had ik het kunnen vergeten, want ik wist het al van kindsbeen af - er bestáán volken onder wie de redenaarskunst nog altijd vrij algemeen beoefend wordt, en waar het een nagestreefde eer is om als 'een goed spreker' te gelden.

Dit is namelijk bij tal van Indianen-volken, zowel die van Noord-, als van Meso- en Zuid-Amerika het geval, en zeker niet in mindere mate bij die van mijn eigen Guyanese stamland. Uitstervende volkjes en stammen overigens. Met name de Tlio en de Guaraní (ten zuiden van de Amazone) staan er ook heden ten dage nog om bekend.

Van dit gegeven uitgaande, stond nu voor mij vast, dat mijn 'spreker' of 'sprekers' en hun toehoorders Indianen moesten zijn, al of niet zelf hoofdpersonen van het romangebeuren dat zich door middel van hun toespraken voor de verbeelding van hun hoorders moest ontwikkelen. En voor welk mee-luisterend publiek er verder nog mocht zijn.

Voor de rest problemen genoeg, die pas langzaam, successievelijk hun oplossing vonden. Bijvoorbeeld: hoe de lineaire ontwikkeling der gebeurtenissen in de tijdsdimensie van zo'n serie redevoeringen te realiseren, dus, met hoeveel tijdsverloop 'Verondersteld' tussen elke toespraak. En dan, moest alles op één plaats

worden uitgesproken? Door slechts één man? Of door meerdere personen?

Vrouwen kwamen hierbij niet in aanmerking, want die hebben in dat milieu niets in te brengen, althans niet in het openbaar, hoezeer zij zich als goede matriarchen binnenshuts vaak laten gelden.

Zo rijpte het van lieverlede: een exponentieel aangroeiend tijdsverloop tussen de verschillende redevoeringen; het zouden er ten hoogste vijf mogen zijn, analoog aan de gebruikelijke vijf bedrijven van een drama (de roman is immers een ‘Verteld drama’), en de spreker steeds een en dezelfde persoon, van oratie tot oratie groeiend en verouderend; vier van de vijf keren sprekend op dezelfde plaats (gewenst wegens het opgeven van de ‘eenheid van tijd’) tot dezelfde, of althans gedeeltelijk dezelfde toehoorders, de van alle nodige voorkennis voorziene overbruggers van elk opeenvolgend tijdsinterval. De vijfde redevoering, veertig jaar later, zou mijn ‘spreker’ dan, onder geheel andere omstandigheden voor een geheel ander publiek moeten houden, ter afsluiting van de ingekapselde ‘roman’. Met voor alle zekerheid zijn persoonlijke belevingen als centraal gegeven.

Alles goed en wel, maar meer dan ooit zou het bij dit alles op de juiste verwoording aankomen. En het is vooral dit punt, de noodzaak om slechts van de eenvoudigste spreektaal en zinsconstructies gebruik te maken, heeft mij - afgezien van andere taken en werkzaamheden - zo lang doen aarzelen en menigmaal denken, dat ik er toch wel niets van terecht zou brengen, al leek het nòg zo'n aantrekkelijk experiment.

De verleiding echter om iets te schrijven dat speciaal bestemd zou zijn om te worden *voorgelezen*, of liever nog, door een ervaren ‘redenaar’ te worden *voorgedra-*

gen, liet mij niet los. Eén bepaalde voordrager die ik hoog aansla, stond mij de laatste jaren bij al dit plannen maken en weer van mij afschuiven, steeds voor de geest. Als *hij* er ooit iets in zou zien, dan zou het misschien zin hebben en zou ik de moed kunnen opbrengen om daarvoor de pen op papier te zetten, nu ik er eindelijk, eindelijk, tijd en gelegenheid voor had.

Nog nooit had ik met iemand over mijn voorgenomen, maar soms onuitvoerbaar geacht experiment gesproken, - een tikje benauwd dat een ander misschien met deze unieke idee er van door zou gaan en er wèl iets van terecht brengen. Ideeën zijn nu eenmaal tolvrij en zij behoren niemand toe. Er is ook menige dupe van de ‘Duplizität der Fälle’ bekend. Ik zweeg dus angstvallig al die jaren over mijn mogelijke ‘roman in een aantal redevoeringen’. Nu *moest* ik er evenwel over praten met mijn hooggeachte voordrager, al was het alleen maar om hem te raadplegen over enkele technische vragen. Bijvoorbeeld: wat de meest wenselijke lengte van elke toespraak zou moeten zijn, - het keurslijf waarin het gehele ‘verhaal’ van periode tot periode geperst moest worden. Zonder één woord teveel, of één frase die niet ‘beekt’. Mijn vrees om er over te spreken berustte ook nog op het feit, dat wanneer men uitvoerig praat over iets dat er zou kunnen zijn, het er dan eigenlijk al is, of - wat mijzelf betreft - dit mij dan de verplichting oplegt, te zorgen dat het er ook werkelijk komt. Dit bleek dan ook het geval na een aanmoedigend gesprek met mijn deskundige, waarin ik hem in grote trekken aangaf wat mij voor ogen stond. Hij zag er nogal wat in, toen ik hem de algemene opzet voorstuntelde, en ik ben vervolgens, niet zonder nog allerlei twijfels en bibbers ondanks zo lang wikken en wegen te ondergaan, maar achter het onbeschreven papier gaan

zitten. Gewoon als los werkman in dienst van mijzelf, - een beest van een baas, die niet op overuren let en slecht van betalen is. Maar ik vind geen betere.

Ziehier dan het resultaat van dit alles. Ik heb mijn best gedaan en zoveel mogelijk naar goede raad geluisterd. Meer kan ik er niet van zeggen, behalve nog dit:

Het bekend geworden gebed dat de Oglala-Sioux medicijnman Black Elk kort voor zijn dood uitsprak, heb ik, sedert John G. Neidhardt het al in 1932 publiceerde, een van de mooiste gebeden gevonden, die ik ooit hoorde of las. Ik heb dan ook de bekoring niet kunnen weerstaan om het, alle geografie ten spijt, hier in een vrije Nederlandse vertaling en bij wijze van citaat toe te kennen aan een van mijn Hoofden van de Oayapok. Voor het overige heb ik tien delen ‘concrete’ gegevens met slechts één deel fictie - hopelijk niet meer titreerbaar - door elkaar gemengd.

Enkele suggesties

1. Het hier gebruikte veertigtal Indiaanse eigennamen en soortnamen - ze zijn geen van alle verzonnen - heeft een wisselende klemtoon, nu eens op de laatste, dan weer op de voorlaatste lettergreep. In alfabetische volgorde luiden zij:

Acari
 Akonti'na
 Alawai'ke
 anauan'ca
 a'ra
 Aragoari'
 Arawak'
 cei'ba
 Ewako'
 Gran Saba'na
 Guarani'
 guayaba
 Imawapin'
 Jari
 kachi'ri
 kamoe'sji
 Kenai'ma
 Mali'si
 mamey'
 maniok'
 mara'ke
 mo'ra
 oaya'le
 Oayampi'
 Oayana'
 Oayapok'
 Okimpe'
 Okinai'ke
 Pacarai'ma
 Palikoer'
 pecca'ri
 pilte'
 piran'ja
 Poyali'
 pujai'
 soela'
 Rio Bran'co
 Taliapo'
 Tamoe'si
 Tli'o
 toe'kan
 Toemoekoemak'

Yakale'

Yaroepi'

De *e* wordt aan het wordeinde uitgesproken als de *i* van 'pit'; de *i* steeds als in 'fiets'; de *u* als in 'nu'; de *oe* als in 'koe'; terwijl de *oa* aan het woordbegin staat voor een zeer brede *w* gevolgd door de *a* van 'wat?'

2. Voorlezing kan desgewenst over een paar, eventueel zelfs vijf 'zittingen' worden verspreid. Persoonlijk vind ik het heerlijk als mijn 'pilte' Indijanneke mij voorleest. Goed voorlezen is echter een hele kunst, die

jammer genoeg veel te weinig beoefend wordt.

3. Bij voordracht op één avond ware de eerste redevoering, vooral bij het begin, wat voorzichtig en hikkend, de drie volgende telkens wat vlotter en in versneld tempo te brengen. De vijfde 'oratie' met afwisselende tempi. Tussen de redevoeringen kan er een telkens wat langere pauze vallen. De 'koffie-pauze' volgt dan na de vierde redevoering.

4. Voor de beroeps- of amateur-voordrager kan het tot het scheppen van een visuele sfeer bijdragen, wanneer hij bij 'De aankomst' optreedt in licht reiskostuum: schillerhemd, zomerpantalon, lichte schoenen; naast zich een middelgroot valies, met opgevouwen regenjas er op.

Bij de drie volgende redevoeringen heeft hij telkens wat meer kleren afgelegd; bijvoorbeeld 2 brengt hij in T-shirt, shorts en gymnastiekschoenen, 3 met ontbloot bovenlijf, zwembroek, een verenkransje op het hoofd, maar nog op slippers, en 4 alleen met een smalle lendendoek om en op blote voeten, maar met om zijn schouders heen de regenjas, die er later van afglijdt en verder blijft liggen. De korte pauzen tussen deze vier delen geven hem ampele gelegenheid om zich telkens van het overtollige te ontdoen. In de koffie-pauze heeft de voordrager volop tijd om zich voor 5 in rok (white tie) te steken en zich 'veel ouder' te schminken. Hij mag er dan best 'moe' uitzien, - wat hij trouwens in werkelijkheid ook wel zal zijn.

Ik wens hem 'mazzel en brooches' toe, met drie spuwttjes naar zijn schouder.

A.H.

1 De Aankomst

Hoofden van de Oayapok, vaders van mijn vader en zonen van mijn grootmoeders broeder! Ik vraag u mij aan te horen, nu gij u ervan vergewist hebt dat *ik* het ben, een van de uwen, een kind van de Oayampi dat in uw midden is teruggekeerd.

Te lang heb ik verweg van u geleefd. Te lang dan dat gij u mij zo plotseling had kunnen herinneren. Dat begrijp ik.

Wie kan ze tellen, de vele malen dat de *mora* hier heeft gebloeid, zonder dat ik er was?

Meermalen dan ik vingers aan deze beide handen heb en nog die van een voet erbij, zo lang. Het kon niet anders of gij hebt moeten denken dat ik mij in het Dodenland begeven had, vanwaar niemand meer terugkeert. Maar ziet, ik ben er weer. En toen een van u uitriep: ‘Malisi!’ toen wist ik dat gij mij hebt ontdekt en hebt gezien dat het knaapje dat de blanke zendeling lang geleden van hier heeft meegenomen, op dit ogenblik vóór u staat als een volwassen man.

Nadat gij mij herkend hebt en naar ons gebruik luid hebt geweend om mij te beklagen over de lange weg die ik moest afleggen eer ik bij u was, is het mijn beurt om u, zoals het hoort, te zeggen vanwaar ik vertrokken ben, wat mij ondertussen en op weg naar hier is overkomen, en waarom ik zo lang van u ben weggebleven. Gij ziet dat ik, hoewel haast een kind nog toen de Padre mij met zich meenam, toch niet vergeten ben hoe mij te gedragen zoals het een bezoeker past. Ik zal u dus alles

vertellen, maar vergeeft mij wanneer ik niet altijd de goede woorden gebruik. Want in het land van de Blanken, waar ik al die vele dagen en nachten doorbracht, was het alsof ik onder de kromsprekende Oayana of de onverstaanbare Guarani geleefd heb; waardoor mijn mond onwillig is geworden. Maar spoedig genoeg zal hij zich herstellen, dat beloof ik u.

De woorden die ik als kind in uw tegenwoordigheid gehoord heb, wanneer gij in beraad bij elkaar zat, gebruik ik thans als man, om u toe te spreken. Daarom, luistert met welwillendheid naar mij. Ik weet te goed dat woorden heilig zijn en dat al onze voorouders meeluisteren wanneer wij spreken. Daarom zult gij, hoe wonderlijk het ook mag klinken, wel willen geloven wat ik u zeg.

Lang heb ik moeten zoeken aler ik u hier, zo ver bovenwaarts aan onze rivier, heb weergevonden.

Bijna had ik het spoor naar u verloren en had ik, bij het zien dat ook de oeverwal bij de Yaroepí verlaten was, de roeiers gezegd om maar terug te keren. Toen ontdekte ik een zwerm voorbijvliegende *ara's* en ik dacht: Misschien wijzen ze mij de weg om verder te gaan. Inderdaad, nog een weinig hogerop, daar zag ik een tamme papegaai langs het water wandelen. Toen vond ik u en zeiden de roeiers: 'Ja, dat is het nieuwe kamp van Taliapo. Wij zijn aangekomen.'

O blijdschap van mijn hart, hier zijt gij dan en leeft nog. Ik ben bij u, vaders van mijn vader en zusters van mijn moeder, en ik spreek tot u als een stamelend kind, omdat anders mijn hart zou splijten van de vele woorden die zich daaruit naar mijn tong omhoog stoten.

Toen ik uit uw midden werd meegenomen en gij mij hebt overgelaten aan de blanke Padre, omdat hij een goed mens was en beloofde voor mij te zullen zorgen,

toen waren mijn moeder en mijn vader al gestorven, en het lot had gewild dat ik de overgeblevene van een tweeling was. Daar kon een vloek op rusten, dus was het beter dat ook ik verdween. Maar ik ben teruggekomen om u te bewijzen dat de vloek in een zegen is veranderd; laat geen twijfel hierover bij u groeien, maar luistert eerst naar alles wat mij verder is overkomen.

Met veel te lichte voeten ben ik achter de Padre aan vertrokken en heb ik u achtergelaten, zonder te beseffen hoeveel moeilijker dan een heenweg de terugweg kan zijn. Want, hoe zal ik het zeggen? - want soms wegen onze voeten zwaarder dan steen.

Het valt mij nog moeilijk de woorden te vinden om u alles te vertellen wat ik onder de Blanken heb meegemaakt, terwijl ik trachtte te doen wat zij deden en trachtte te leren wat zij wisten. Ik weet nog niet hoe ik u dit alles moet uitleggen, maar het komt mettertijd wel, als mijn tong weer is losgeraakt. Immers al de tijd dat ik in hun koude land moest wonen, heb ik met niemand onze taal kunnen spreken, behalve wanneer ik door enkele van de Padres werd uitgevraagd over zoiets gewoons als: hoe dit heet of hoe dat gezegd wordt. Lach niet, - ze waren nooit in staat het precies na te zeggen, ook al schreven zij het op in een van hun boeken.

Padre Ignacio die mij meenam, vertelde aan iedereen dat hij mijn leven gered had. Men prees hem daarvoor. Hij bracht mij eerst naar het grote dorp waar veel handelaars en soldaten wonen, en ook veel Padres in een hoog mannenhuis. Een van hen nam mij daar aan zijn hand mee in een grote boot, veel groter dan gij ooit gezien hebt; een heel dorp tegelijk kan daarin varen op het grote zoutmeer dat zij Oceaan noemen en dat nog woester kan zijn dan de wildste *soelà* hier in de rivier. Ik was bij tijden erg bang en huilde.

Het was niet te tellen hoeveel dagen en nachten wij rondvoeren zonder iets anders te zien dan het woelige water en de lucht vol voortjagende wolken. Ik was bang, doodangstig, want ik was immers nog een kind, zonder vader om hem moed te leren, en zonder moeder om hem te zeggen: 'Binnenkort zal je een man zijn.' Tenslotte kwamen wij aan op een plaats waar veel mensen woonden, en verlieten wij de boot. Daar waren alleen maar Blanken, niet te tellen zoveel. Het was een en al wonder wat ik zag, alsof ik droomde. Totdat de wonderen na een tijd heel gewoon werden, ik ging beseffen dat ik niet droomde, en begon te leven zoals alle andere mensen daar leven. Ik wilde niet opvallen, met niemand moeilijkheden maken. Ik deed dus alles wat zij mij zeiden dat ik doen moest.

Daarna, terwijl ik van knaap tot jongeling en tot man opgroeide, is er nog heel veel gebeurd wat ik u later wel zal vertellen, want ik bezit nog niet alle woorden om het klaar te spelen. Nu moet ik u enkel nog zeggen, waarom ik eerst vandaag teruggekomen ben en op deze avond, en ook, hoe ik de komende dagen hoop door te brengen bij u, temidden van mijn eigen stam, onder de hoede van Taliapó, die ik meteen herkend heb en die mij toeknikt, - ik zie het en ben verheugd.

Hoofden van de Oayapok, vereerde grootvaders! Gij weet het al van vóór de tijd dat ik uit het lichaam van mijn moeder en uit de ziel van mijn vader geboren werd, al van toen af weet gij, hoe roekeloos en barbaars, vol afgunst en hebzucht de Blanken zijn, zelfs wanneer één van hen als handelaar naar ons toe komt om ons te bedriegen, of als trieste boodschapper om ons te vertellen dat onze tot geest verheven voorouders leugenaars waren.

Maar wat gij niet wist, is dat de Blanken ook onder

elkaar vol nijd en kwade bedoelingen zijn. Ook al verzamelen zij zich grote rijkdommen, zij willen steeds meer; zij willen dat alle andere stammen aan hen onderdanig zijn, en daarom, wanneer zij een tijdlang naarstig hun bezit verzameld, hun land ontgonnen en talloze dingen gemaakt hebben, beginnen zij ruzie onder elkaar en liever nog met hun nabuurstammen. Zij grijpen naar al de wapens die zij intussen verzameld hebben, en opeens is er dan een grote oorlog. Opeens tonen zij dan hun verborgen wreedheid en hebzucht, hun heimelijke lust in bloedvergieten, hun vreugde in het verwoesten van elkaars gronden en bossen, het verbranden van elkaars kampen, het moorden en verminken. Zelfs vrouwen en kinderen sparen zij niet, en naar wijze ouderen luisteren zij niet.

Welnu, onlangs zijn zij na een tijd van vrede opnieuw begonnen met dit tijgerachtig bedrijf. Gezegd is, dat zij deze oorlog nog feller voeren dan zij ooit tevoren deden. Het is niet te geloven. Zóvelen werden al bij het begin van hun strijd gedood of vreselijk gewond; zóvelen, dat zij vandaag zowel aan de vriendenkant als aan de vijandenkant krijgers tekort komen, en zelfs de jongelieden, bijna nog kinderen, dwingen om met wapens tegen elkaar te keer te gaan. Nog vóór de jonge mensen elkaar ooit konden leren kennen en misschien vriendschap sluiten. Ook degenen die niets met hun zaken te maken hebben, trachtten de opperhoofden te dwingen om mee te vechten. Ook mij. Maar wij, de Oayampi zijn niet geboren om elkaar of welke medemens ook als jaguars te bevechten. Die tijd is lang voorbij, is Droomtijd geworden. Wij zijn kinderen van vrede en van rust, zoals ons geleerd is door onze voorouders. Dus dacht ik toen: Het is beter om maar weg te gaan voordat ook ik gegrepen word om mee te doen aan een strijd die mij

niet aangaat, aan bloedige vechtpartijen om dingen die ik niet begeer, daar ze van anderen zijn en waardeloos in mijn ogen.

Ofschoon ik veel moest achterlaten wat mij dierbaar was, ben ik hun krakeel ontvlucht en naar u toe gekomen, naar het nest waar de vogel der liefde mij heeft uitbroed en de zon der verdraagzaamheid mijn kinderjaren heeft verwarmd. Hoe kon ik het zo lang uithouden in het tumult van de Blanken? Wie van de vechtenden het ook van de anderen wint, zij zullen nooit verzadigd zijn, nooit tevreden met hun lot, zoals gij hier. Bij u kom ik weer op adem.

Nu weet gij dus waarom ik opeens, temidden van mijn dagelijkse bezigheden, hierheen gekomen ben, wie weet voor hoeveel tijd. Reeds lang tevoren wilde ik het. Al kort nadat ik uit ons oude kamp werd weggebracht, voelde ik hoe waar het is, dat onze navelstreng, al raakt hij weldra verdroogd en verdwijnt hij, met zijn droomgestalte aan ons blijft rukken, sterker dan de sterkste lianen. Wij willen altijd zijn waar onze moeders waren.

O, wat heb ik dag aan dag naar u verlangd, mijn volk, en naar uw kamp hier, aan de Oayapok. Grootmoeders en moeders van mijn stam, altijd ben ik aan uw schoot en aan uw diepste bloedstroom verbonden gebleven. Neemt mij weer bij u op. Ik was niet dood; hebt gij er ooit aan kunnen twifelen?

Broeders, zusters, speelgenoten van mijn jeugd, volwassen nu, zoals ik zelf vol heimwee en verlangens volwassen werd, en ook gij, jongeren die ik nog niet ken, maar die van mij gehoord zult hebben dat ik weg ging om in verre landen, onder vreemde lieden, veel te leren dat van nut kan zijn voor ons, Oayampi, weet, gij allen, bloedverwanten, vrienden, dat ik teruggekeerd ben om

bij u te blijven, - al de tijd die nodig is om u van nut te zijn en op de beste wijze, net zoals gij dit verlangt. Om mijn lot met u te delen, en de kennis die ik opdeed, ook met u te delen.

Maar dit heeft de tijd. Meer dan om te spreken ben ik immers ook gekomen om te luisteren, - naar uw wedervaren, uw verlangens en uw raad. Om dan later misschien weer de Blanken te vertellen, hoe zij beter met ons kunnen omgaan, wat zij beter voor ons zouden kunnen doen, dan zij tot nog toe hebben uitgericht. En om u des te beter te beschermen tegen hen, die ik zo goed heb leren kennen.

Toen ik kans zag om te ontkomen aan de oorlog waarin zij elke weerbare man, of hij het wilde of niet, en zelfs vrouwen begonnen te betrekken, toen ben ik over een lange weg naar hier toe gesneld. Eerst over het zoutwatermeer, de Oceaan, gedragen door een van hun grote, brullende vogels die zij maken om mensen en vrachten door de lucht te vervoeren, zoals een roofvogel zijn prooi wegdraagt. Maar dan veel prooien tegelijk, zonder ze te verwonden of te doden, zoals zij met andere ijzeren roofvogels doen. Gij schudt het hoofd, maar het is geen leugen wat ik u vertel.

En toen die tamme reuzevogel mij na een lange, lange nacht weer ongedeerd op de grond zette en ik naar de monding van de Oayapok met een kleinere boot dan de rondreisvogel kon varen, heeft het nog vele dagen en nachten geduurd om met de korjaal en deze roeiers hier, naar het kamp van grootvader Taliapo te zoeken. Telkens waart gij verhuisd van de plaatsen waar wij dachten u te vinden. Pas na veel zoeken, door ontelbare *soela's* heen, al op het punt om onverrichterzake en verdrietig terug te gaan, hebben wij u tot ons groot geluk toch nog aangetroffen aan deze rivier; hogerop dan

waar wij dachten dat nog mensen zouden wonen.

Hier ben ik dan, uw teruggekeerde kleinzoon en broeder. Terug uit de bleke wereld der afwezigen, in de herbergzame avond bij mijn eigen mensen, deze heerlijke avond aan onze eigen rivier:

Al zo lang snakke ik naar dit ogenblik om ieder van u te omhelzen. Naar geen betere plaats had ik mij kunnen begeven, dat besef ik nu. De komende dagen zullen nog veel woorden gezegd moeten worden, maar voor vandaag is het genoeg. Er zal tijd voor mij zijn om de mijne eerst beter te overdenken en ze pas daarna uit te spreken. Maar dit zijn de woorden die mij meteen uit de keel sprongen, zoals de bron uit een rotsspleet. Zo begint een rivier, en wie kan dat tegenhouden?

Ik wacht met open oren op hetgeen gij, Hoofden van de Oayapok, mij wilt antwoorden, want ik ben uw gehoorzame kleinzoon. Nog weet ik niet wie van hen die ik achterliet, ik nooit meer zal terugzien, omdat *zij* voorgoed van hier gingen. Maar gij die mij met de oude ceremonies begroet hebt en die mijn ogen al bij aankomst terugzagen, gij hebt mij weer in uw midden, met lichaam en geest, een van de uwen.

De geschenken die ik heb meegebracht, zal ik u zo aanstonds geven. Eerst luister ik met ingekeerdheid naar u, grootvaders van mijn vader. Ik zwijg nu.

2 Een week later

Hoofden van de Oayapok, grootvaders en broeders van mijn vader, vrienden! In deze prachtige maannacht, nu wij allen om het kampvuur gezeten zijn, de vogels reeds slapen, evenals de krekels, en zelfs de vrouwen zwijgzamer zijn dan overdag, nu is misschien de tijd gekomen dat ik weer tot u mag spreken. Want van mijn aankomst hier tot nu zijn al meer dagen voorbijgegaan dan vingers aan deze hand, en met de goede manieren die u eigen zijn, heeft niemand mij veel vragen gesteld, maar is mij wel veel verteld. Toch heb ik in mijn borst steeds uw belangstelling, en in mijn rug de nieuwsgierige blikken van hier deze vrouwen en kinderen gevoeld. En van u, grootvaders, een vrees die mij als ochtendnevel omhult, zelfs niet door zonneschijn verdreven werd en ook in de nacht nog voortduurt. Het lijkt wel alsof sommigen hier huiveren wanneer ik ze voorbijga of onze schaduwen elkaar raken. Daarom verzoek ik u allen naar mijn woorden te luisteren, opdat ik straks luisterend naar de uwe, ze ook beter zal verstaan. Want er mogen geen misverstanden als schorpioenen tussen ons leven. Ik hoop dat ook Taliapo, ons stamhoofd, die hier ziek in zijn hangmat ligt, zal kunnen horen wat ik zeg, om mij daarna de goede raad te willen geven, die ik van hem verwacht.

Ik ben immers in een grote verwarring geraakt sedert ik hier ben, maar zal daarover nog niets zeggen, voordat ik heb goedge maakt wat ik misschien misdeed, vervolgens uw nieuwsgierigheid geheel bevredigd, en

daarmee meteen de oorzaken van mijn verwarring heb blootgelegd.

Allereerst dan dit: In de wijze, vriendelijke woorden waarmee gij, grootvaders, mij na mijn aankomst hebt verwelkomd, heb ik het ritselen van uw vrees en het fluisteren van uw terechtwijzigingen wel vernomen.

Mijn oren zijn niet afgestompt door het gedaver van de verre steden die ik bezocht en het razende geweld van de vliegende hutten waarmee ik een eindweegs gereisd heb.

Uw terechtwijzigingen neem ik ter harte. Ik was inderdaad vergeten dat het geen pas geeft in onze vergaderingen het woord te richten tot de vrouwen, wie die ook zijn mogen. Het woord in de raad behoort uitsluitend de mannen toe, - de ouden die de wet van onze voorvaders kennen, en de strijdbare jongeren die de verantwoording dragen voor het instandhouden van onze stam.

Ik wist het, maar het was mij voor een ogenblik ontgaan, zoals het een reizende overkomt, die onderweg in de branding van een *soelá* een stuk huisraad verliest. Straks, op mijn bestemming aangekomen, mist hij het, maar kan zich makkelijk weer van hetzelfde voorzien. Hier bij u ben ik, de reiziger, weer op mijn bestemming aangekomen. Wat uw vrees betreft, is de onwelvoeglijke naam daarvan niet 'gebrek aan vertrouwen'? Dat gij mij wantrouwt ofschoon ik geheel en al een van de onzen ben, wjl ik zó lang van u vandaan geweest ben, is begrijpelijk, al is het nóg zo spijtig voor mij. Ofschoon ik het had moeten verwachten, heeft het mij toch pijnlijk verrast. Ik had misschien nooit moeten weggaan, maar men heeft mij, hoewel een groot kind nog, overgelaten aan de zwartrok die mij wilde meenemen om een Blanke van mij te maken. En nu, omdat ik uiterlijk

wat veranderd ben, enkele vreemde, maar misschien toch goede gewoonten met mij meegenomen heb, denkt ge nu dat ik een ander geworden ben? Aan de *guayaba*-boom zijn alle vruchten verschillend, groene, gele en rose, maar hun smaak is gelijk, al naar hun rijpheid. Open ze: van binnen zien zij er alle hetzelfde uit, want ze komen van één stam.

Laat mij dus rukken aan de wortels van uw vrees. Wanneer ik het wonen onder de Blanken beter of aantrekkelijker gevonden had dan het leven temidden van mijn eigen stamverwanten, zou ik ondanks al mijn verlangen om bij u te zijn en de rook van het eigen kampvuur weer in te ademen, misschien bij hen gebleven zijn.

Maar dat was niet zo. Weet, dat de Blanken verlokkelijk genoeg zijn, wanneer men zich in hun midden ophoudt en niet aarzelt om hun gebruiken over te nemen. Weet, dat zij voor korte tijd, net als kinderen, zowel afgeschrikt als bekoord worden door wat hun vreemd is, door al wat zij niet kennen. Maar zijn zij er eenmaal aan gewend, dan raken zij er verzot op. De meesten onder hen zijn jegens mij allervriendelijkst geweest. Hun vrouwen, de jonge zo goed als de oudere, tonen zich in dit opzicht nóg toeschietelijker dan hun mannen. Ieder van u zou dat met genoegen zien, als hij daar was.

Maar wij zijn geen Arawak die het gevaar pas merken als zij het op een halve booglengte afstand genaderd zijn. Zelfs toen ik nog een knaap was, ontdekte ik al de dwaasheid van juist die dingen die de Blanken het meest op prijs stellen. Daarnaast zijn er andere die ik *wel* goed moet vinden, omdat zij ook voor ons goed zouden zijn. Het moeilijke is, dat die bleke lieden bij alles wat zij doen het goede en het kwade zo onsmake-

lijk door elkaar geroerd hebben. Net peper die in een verzuurde soep toch nog heet blijft, maar niet meer bruikbaar is.

Zo lang ik nog een knaap was, hebben Ignacio en de andere Padres goed voor mij gezorgd. Zij gaven mij alles wat ik nodig had; veel warme kleren en dekens tegen de koude die daarginds altijd heerst. En zij leerden mij veel, vooral wat 'zonde' is - iets heel wonderlijks - en hoe in een bed te slapen met koude handen en niet alleen met koude voeten; tot Jezus te bidden in zijn eigen taal; te eten met in deze hand een mes en een prikstokje in die; bang te zijn voor een groot vuur waarin iedereen moet branden die niet goed geleefd heeft; en hoe mijn behoeften te doen op hun manier. Ik mocht ook geen luizen meer tussen mijn tanden stuk bijten.

Alleen lieten ze mij mijzelf veel te weinig wassen, en nooit baden, aangezien zij bang zijn dat ons lichaam - niet dat van de dieren, maar alleen van de mensen - het boze ding tevoorschijn roept, dat zij 'zonde' noemen; en waarvoor je geslagen wordt of allerlei onaangenaams te verduren krijgt.

Ik zei al onlangs tegen enkelen van u, dat het iets weg heeft van de *kenáima*, de wraakgeest die bij hen het vuur stookt om mensen eindeloos lang te branden. Maar de ware reden dat zij daar zo bang zijn om hun bleke lichaam te zien en af te wassen, is omdat het water er altijd erg koud is, behalve als zij het opzettelijk heet maken. Maar dat kost hun evenveel moeite als bij ons, waar het nooit nodig is, behalve om te koken.

Dus toen al begon ik een afkeer te krijgen van wat de Padres zoal beweerden en deden. Maar ik liet het niet merken, ook niet aan degenen die mij soms liefkoosden, - wat niet altijd plezierig was, want die Padres zijn slecht van geur.

Later leerde ik van hen, dat de aarde niet plat is zoals wij om ons heen zien, maar rond als een ontzaglijk grote *mamey*-vrucht, en dat de zon een bol van niets dan vuur is, nog groter dan de aarde; maar dat niettemin in het deel van de wereld waar de Blanken wonen, altijd koude heerst, terwijl het hier bij ons steeds warm is. Over de sterren zeiden zij niet veel, wel over de maan die hier vanavond zo prachtig schijnt, en die een waterspiegeling van de zon is, al is de zon niet meer te zien. En nog tal van wonderlijke dingen leerden zij mij, zoals dat een mens denkt met zijn hoofd en niet met zijn hart - iets wat gij niet zult geloven, evenmin als ik - en heel wat moeilijke verhalen over de geheimen van hun voorouders die ook steeds oorlogen met elkaar voerden. Want ze zijn een onverdraagzaam volk, vol nijd en afgunst op andere stammen, zelfs erg arme zoals wij. Eigenlijk willen zij alles van iedereen.

Toen ik wat ouder was, werd ik gebracht naar een nieuwe plaats waar veel jongelieden van mijn jaren en wat ouder samenkomen en die zij 'college' noemen. Sommigen wilden dat ik net als Padre Ignacio ook een priester zou worden, hun geheime gezangen zou leren, en samenleven met zijn vele in het zwart geklede kameraden, die in aparte mannenkampen wonen en geen van allen een vrouw mogen hebben.

Ik wilde dat niet, want het verdriette mij alleen onder mannen te moeten leven, nooit kinderen te maken en dit tegenover al onze voorouders te moeten beloven. Alsof een grote Geest die de mannen en vrouwen vruchtbaar gemaakt heeft, dit ooit zou wensen. Ik voelde dat ik dit niet kon, hoezeer zij het mij ook aanprezen, omdat het tegen onze natuur is, steeds zo in kilte en afzondering te leven, niet voor een poos, maar voorgoed, en mee te werken dat het grote mensendorp uit-

sterft. De andere dingen die zij van mij eisten waren niet zo erg, maar dit ene was teveel. En wat zij mij van hun grote Geest wijsmaakten, was erg vreemd en moeilijk te geloven.

Dus lieten ze mij andere scholen bezoeken, want ofschoon de Padres wel teleurgesteld waren, namen ze het mij niet kwalijk. En op die andere scholen waar ook vrouwen kwamen, leerde ik veel dat mij heeft doen inzien, dat de Blanken wel talloze machtige dingen doen - ik zal u daarover ook vertellen - maar dat er een andere wijsheid is, waarvan zij geen vermoeden hebben. Een wijsheid die gij, Hoofden van de Oayapok, zeker en over betere dingen bezit, omdat gij die van onze voorouders geleerd hebt. Die hebben even lang geleefd als de Blanken, of misschien langer nog, en wat *zij* ons geleerd hebben over het leven en het bestaan, putten zij uit de Droomtijd, toen alles nog helder en begrijpelijk was.

Eindelijk was ik een man in wie het zaad reeds in opstand kwam en die zich een vrouw had kunnen kiezen, - als er maar een geweest was die de geur van ons kamp bij zich droeg. Maar nergens kwam ik zo'n vrouw tegen.

Het was toen dat ik, evenals sommige van mijn blanke kameraden, naar een van hun scholen ging, die zij de hoogste noemen, niet alleen omdat zij vaak in zeer hoge bouwwerken hun onderdak hebben, maar omdat men daar leert onderscheiden wat links zó en rechts zus gezegd wordt, en dan zelf mag uitmaken wat waar en wat onwaar blijkt. Dat is een goed ding, en sommigen zijn daar lange tijd bezig zich te oefenen in dit volgen van voetsporen, hoewel het iets is dat gij hier, mijn grootvaders, als iets vanzelfsprekends doet. Maar de Blanken beseffen niet, dat het pas met de rijpheid van de ouder-

dom mogelijk is, wanneer men de onervarenheid van jonge mannen achter zich heeft. Zij proberen het in hun hoogste scholen al veel eerder te doen. Vandaar zoveel van hun dwaasheden.

Toch is het op een van die hoogste scholen, dat ik mij van lieverlede het ochtendvuil uit de ogen heb gewreven en van dag tot dag helderder ben gaan zien.

Dáár heb ik van al het vele dat de Blanken mij leerden, het kwade van het goede leren scheiden. De leugenachtige beweringen van de Padres los te maken van sommige van hun goede bedoelingen; de heerszucht van de blanke opperhoofden te onderscheiden van de behoefte aan orde en leiding bij de zwakkeren.

Ik leerde vaststellen dat de Blanken nooit tevreden zijn met het vele dat zij, ieder voor zichzelf, vasthouden, maar jammeren als zij iets moeten afstaan aan een ander; dat al lachen zij met hun mond, zij toch steeds droevig zijn in hun hart en niet weten wat stille blijdschap is; wel luidkeels schreeuwen wanneer zij pijn lijden of bang zijn. Het zijn angstige mensen, zonder veel moed, tenzij de opperhoofden ze dwingen om zich dapper voor te doen.

Zij schenken dan ook geen aandacht aan hun dromen, worden daarom dikwijls ziek en denken dan niet aan de goede dingen die onze ziel versterken en de gezondheid terugroepen. En omdat zij in hun slaap niet luisteren naar wat hun door de geesten uit de Droomtijd gezegd wordt, heeft niemand een eigen lied om zijn levensgeest terug te roepen bij nood of ongeval; zij zingen alleen wat door andere stammen is bedacht, - liederen met groot lawaai, waardoor zij zichzelf voor een poos vergeten. Al te dikwijls zijn ze onvriendelijk en zelfs ongemanierd, omdat zij alleen aan zichzelf denken en niet beseffen dat zij onmogelijk kunnen bestaan

zonder de hulp van hun medemensen.

Zij zijn zó inhalig en zo weinig mededeelzaam, dat zij zelfs iemand straffen die iets wegneemt van hetgeen door niemand anders gebruikt wordt. Zelfs voedsel. Het is moeilijk voor u te begrijpen, maar het is zo.

De voortdurende dronkenschap waarin zij leven door al hun drukte en doen en graaien, de blindheid waarmee zij aan alles voorbijgaan - de planten, de vogels, de wolken, de sterren - dat alles heeft mij daar steeds meer gehinderd. Zodoende heb ik een grote minachting voor de Blanken gekregen; een afkeer van al hun doen en laten. Soms moest ik bijna braken, maar - laat ik het eerlijk bekennen - tegelijkertijd een grote bewondering behouden voor de goede dingen waarmee zij hun kwade aard nu en dan meester trachten te blijven.

Het is een wonderlijk volk, zoals gij reeds weet, sinds onze voorouders hen voor de eerste maal bij deze rivieren aantreffen. De goede dingen echter, moeten wij ook toegeven, al worden zij menigmaal met boze opzet gebruikt.

Zo hebben hun medicijnmannen een grote kracht; de een voor deze ziekte, de ander voor enige andere ziekten; ofschoon ze die kracht niet in een droom ontvangen of uit een lied dat zij meekregen, maar het een kracht zonder liefde is, die zij halen uit veel boeken zoals Padre Ignacio er een had, toen hij nog hier was. Gij hebt echter gelijk met te zeggen, dat in papier of in de zwarte tekens van een boek geen werkelijke kracht kan schuilen en een blad dat niet gegroeid is, niets kan utruchten. Zodat de koorts die deze Padre niet bij zichzelf genezen kon, hem van hier heeft doen vertrekken om niet meer terug te komen.

Inmiddels is mij verteld, dat de hoestziekte die na zijn

verblijf in het kamp uitbrak, ondanks alle pogingen van de *pujai* zóvelen heeft laten sterven, dat het nodig was het kamp te verlaten, om meer stroomopwaarts en verwijderd van alle mogelijke blanke bezoekers, een nieuw kamp in te richten. Dat is zo goed geweest. Iets anders was niet mogelijk.

Toch is het waar, en heb ik met mijn eigen ogen gezien, dat de blanke *pujai* veel ziekten kunnen genezen, omdat zij weten dat de betovering die de dood veroorzaakt, door heel kleine diertjes gebeurt, die zich overal in het lichaam, als waren het stofdeeltjes bewegen, de ledematen verlammen of de werktuigen binnen in de borst en buik, en zo de mens laten sterven. Men kan ze niet zien, zonder een koker met als kralen zo kleine glaasjes daarin. Deze heel kleine diertjes weten de blanke *pujai* zwijgend te bezweren, ook al weten zij niet waar die vandaan komen of door wiens kwade invloed zij als een soort zandvlooiën in het lichaam binnendringen. Zij vragen ook niet dat de zieke moet vertellen wat hij misdaan heeft, zodat de goede levensgeesten zich van hem hebben afgekeerd. Zij doen alsof er noch kwade, noch goede geesten bestaan, en sterven daarom ook zelf net als ieder ander. Dat is hun fout. Zij doden de kleine diertjes, maar bezweren niet de geest die ze op ons af stuurt en ze vasthoudt.

De Padre die mij meenam, hebben zij wel genezen, maar hij mocht niet terugkomen. De bossen en savanna's waar wij altijd geleefd hebben, vonden zij veel te gevaarlijk voor hem. De kwade geest binnen in Ignacio konden zij niet de baas. En eens ben ik zelf erg ziek geweest, maar zonder tabaksrook of gezangen weer beter geworden door mijn goede gedachten en door de middelen van de blanke *pujai*. Omdat ik niet wilde sterven in een ver koud land; ver van mijn eigen mensen, en

ik de goede geest in mij vasthield met veel goede gedachten.

Het is jammer dat Taliapó en zoveel andere groten en kleinen hier in ons kamp nu ook ziek zijn, en er geen blanke medicijnman is om mee te helpen hen weer gezond te maken. Ik hoop dat de kleine ronde dingen die ik heb meegebracht om te slikken, wat zullen helpen. Maar weten doe ik het niet.

Nu kom ik terug op de vrees van u, waarover ik daarstraks gesproken heb, en op de verwarring waarin deze vrees *mij* heeft gebracht. Aan enkelen van u, met wie ik dezer dagen op jacht of uit vissen ging, vertelde ik al het een en ander over mijzelf, opdat zij mij zouden vertrouwen als hun broeder van kindsbeen af. Zij zullen nu kunnen bevestigen dat ik u precies hetzelfde zeg als ik hun verteld heb in het bos, ten aanhoren van de onsterfelijke geest der bomen en dieren, of op de rivier, waar de grote geest van het water ons hoort en geen leugens duldt, zoals zij mij zeiden.

Dit zeiden zij mij terecht, want veel wat ik hun voorhield, kwam hun ongeloofwaardig voor.

Vertrouwt gij mij, dan zal ik bij u blijven, want ik ben niet als de Blanken die alleen haast kennen. Maar vertrouwt gij Malisi niet, omdat hij een na zo lange tijd teruggekeerde is, dan zal hij spoedig weer moeten vertrekken. In deze verwarring binnen mijn hoofd weet ik niet wat ik moet doen; wat het beste is voor u en voor mijzelf. Aangaande ons allen hoop ik, dat gij, grootvaders, en bovenal de wijze Taliapó daarginds in zijn hangmat, mij in de komende dagen zult willen raden.

Zonder uw toestemming wil ik nergens zijn; ik zal mij naar u richten, want anders zouden wij allen ongelukkig zijn door mijn toedoen.

Ook wanneer ik u alles over mijzelf verteld heb, zon-

der iets te verzwijgen, zal ik misschien toch nog uw vrees niet hebben weggenomen, want woorden zijn slechts zoemende wespen, zoals hier gezegd is, en lang moet men zoeken in het bos, eer men de plaats vindt waar zij hun gezoem tot honing hebben gestold. Maar wanneer een ieder hier wat meer aan mij gewend is, en gij de kleine Malisi van weleer in de opgegroeide hebt teruggevonden, zal uw vrees misschien evenzo verdwenen zijn als de ochtenddamp boven de rivier, bij het klimmen van de zon.

De komende dagen zullen ons dus tonen, in hoeverre uw bijna niet uitgesproken, maar voor mij toch merkbaar wantrouwen gegrond is, of in hoeverre wel voorzichtig, maar ongegrond. Zodat die brandende rups zich tot de blauwe morpho-vlinder van het vertrouwen ontpopt zal hebben. Ook ik weet maar al te goed dat het nieuwe gevaarlijk is en het onbekende vol dreiging. Wie zal dat ontkennen. Maar wat wij ook doen, er is altijd gevaar; hier, ginds, bij het nieuwe, bij het oude. Alle leven is gevaarlijk, en zelfs tijdens onze slaap is het doodsgevaar eerder groter dan kleiner. Nooit kunnen wij het helemaal uit de weg gaan.

Met liefdevol respect voor u, grootvaders, vaders en broeders, die de meesters van mijn jeugd geweest bent en altijd mijn wegwijzers zult blijven op paden die mij nog onbekend zijn, vraag ik u mij uw zienswijze te vertellen, met dezelfde oprechtheid waarmee *ik* u van kindsbeen af heb durven toespreken.

Ik ben nieuwsgierig naar wat gij mij nu of later zult willen zeggen. Ik zwijg nu.

3 Een maand nadien

Hoofden van de Oayapok, grootvaders, vrienden van mijn jeugd en nog steeds mijn broeders, gij ziet, dat ik in deze dagen van verdriet nog altijd bij u ben. Aan mijn verzoek om deze vergadering al zo vroeg te beleggen na het eerste rouwfeest voor ons oude stamhoofd wiens naam niet meer genoemd mag worden, hebt gij met reden gevolg gegeven. Want ik heb u veel te zeggen, wat beter niet wachten kan om gehoord te worden.

Gij, Okinaike, die nu ongetwijfeld na het tweede rouwfeest de leider van onze stam zult zijn, zult mij wel willen toestaan dat mijn mond op het punt is woorden uit te spreken, die niet alle de mijne zijn, maar ook van degene wiens begrafenis nog moet gebeuren omdat zijn lichaam - ik sidder een weinig bij de gedachte - nog in de rivier nabij de hoge *ceibaboom* aan de oever ligt vastgesnoerd, opdat de *piranja's* zich er aan te goed kunnen doen, totdat alleen zijn schoongevreten gebeente over is, - dat wij dan, onder het klaaggezing van de vrouwen, in een mand nabij zijn verlaten hut, op wat stokken zullen neerzetten, zoals men mij heeft aangekondigd. Het valt mij moeilijk deze handelwijze goed te keuren, maar het zij zo. Het is niet aan mij om daarover te oordelen, te minder omdat mij gezegd is, dat onze voorouders dit zo gewild hebben, sedert geen honger of angst ons meer dwingt om datgene te doen wat wij thans aan onze vraatzieke broeders, de *piranja's*, overlaten. Nogmaals, de gedachte aan deze dingen weegt mij zwaar in mijn borst.

Voordien, sinds de laatste maal dat ik tot u sprak in een zelfde heldere maneschijn als deze, hebt gij wel gezien dat ik dagenlang bij de niet te noemen stervende heb doorgebracht. Hij sprak nog maar moeizaam, heel zacht, terwijl zijn woorden pas traag, alsof hij ze kauwen moest, het ene na het andere, met tussenpozen uit zijn stug geworden mond kwamen. Net jonge vogeltjes die aarzelen om voor de eerste maal het nest te verlaten. Zodat ik mijn oor heel dicht bij zijn gezicht moest houden om hem te kunnen verstaan.

Toch had hij mij veel te zeggen, - over mijzelf, waarop ik straks terugkom, en aangaande ons allemaal samen; dingen die ik u een voor een zal herhalen, want ik bewaar ze als kostbare bloedrode zaden in mijn voorhoofd.

‘Hou van alles wat wortels, vier poten of vleugels heeft, en wat zich met kleine vleugeltjes onder water beweegt,’ zei hij. ‘Want het zijn onze broeders en zusters. Dank ze, wanneer ze ons met hun leven en bestaan van dienst zijn.’ Dat zei hij.

‘Heb altijd vriendelijke gedachten en wees blij, ook als je liever zou willen schreien.’ Dit laatste kan ik nog niet begrijpen, maar de seizoenen zullen het mij wel bijbrengen.

Ook zei hij op een keer: ‘Als het waar is dat de aarde niet plat, maar als een enorme vrucht is, zoals jij, Malisi, ons bent komen vertellen, dan is *overal* het middelpunt van de schil der aarde waarop wij mensen leven. Dan is hier, ons kamp, en hier waar wij zijn, dus ook het middelpunt van de aarde. Er is geen ander middelpunt dan waar wij zijn. Vergeet dat nooit,’ zei hij, en nogmaals: ‘Vergeet dat nooit.’

Kort voordat hij zijn hoofd voorgoed van ons afwendde en zijn ademen ophield, was het alsof nog een-

maal het leven in hem wilde terugkeren, zoals een korjaal nog één keer om zijn voorplecht wentelt, alvorens om te slaan in de branding van de *soelà*.

Zijn spraak keerde terug, en met een poging om zich op te richten in zijn hangmat, zei hij, bijna zingend, opdat het klinken zou als een gebed: ‘Tamoesi, grootvader vóór alle grootvaders, kijk nogmaals naar mij op aarde en buig u voorover om mijn zwakke stem te horen. Gij leefde het eerst van alles en zijt ouder dan alle noden, ouder dan alle gebeden. Alle dingen behoren u toe, - de tweeënige, de viervoetige, die met vleugels in de lucht en alle groene dingen die leven op de grond. Gij hebt de krachten uit de vier windstreken ingesteld om elkaar te kruisen. Het goede pad en het pad der moeilijkheden hebt gij elkaar doen kruisen, en waar zij elkaar ontmoeten, is de plaats heilig. Dáár is onze plaats. Dag-in, dag-uit, voor altijd zijt gij het leven van alle dingen.’

Na even gewacht en adem geschept te hebben, ging hij voort: ‘Daarom zend ik mijn stem tot u, grote geest, mijn grootvader, - niets vergetend wat gij gemaakt hebt: de sterren van het heelal en de kruiden op de aardbodem. Toen ik nog jong was en veel kon verwachten, hebt gij mij gezegd dat ik u bij moeilijkheden viermaal moest aanroepen, éénmaal voor elke windstreek der aarde, en dat gij mij zoudt horen. Vandaag zend ik u mijn stem, niet voor mijzelf, maar voor een volk in wanhoop.’

Meer heeft hij niet gezegd, want zijn laatste krachten waren uitgeput. De *pujai*, onze medicijnman, zal kunnen getuigen dat ik de waarheid spreek, want hij was erbij, en hij was degene die kort daarop vaststelde: ‘Nu is zijn ziel vertrokken.’

De enkele malen dat ik alleen met de stervende was,

sprak hij mij over mijzelf en wat hij dacht dat ik doen moest, en wat ik stellig ook zal doen, want het was een wijze raad die hij mij gaf. Hij zei mij, dat in geval ik bij u, grootvaders en broeders, wilde blijven, ik moest trachten de verkeerde invloeden te vergeten, die ik bij de Blanken had ondergaan, maar wel de goede moet trachten te benutten om ons volk te helpen en veilig te begeleiden in deze tijd van bedreiging, onrust en terneergeslagenheid.

Op mijn vragen, hoe ik dit zou moeten doen, antwoordde hij, dat ik mij willig aan de riten zou moeten onderwerpen, die ik, doordat ik zo jong al afwezig was, niet heb doorgemaakt. Voorts, dat ik de stam niet beter zou kunnen helpen, dan met een vrouw onder u te nemen en kinderen te maken, want al te veel kinderen zijn al gestorven en sterven nog steeds.

‘Wanneer je er toe besluit, doe het dan spoedig,’ zei hij nog, ‘want later zijn wij, Oayampi, misschien niet meer in leven.’

Verder zei hij, dat wanneer ik zou merken dat ik bij de jacht, of bij het vissen, of bij het planten van de maniok, iemand iets zou kunnen bijbrengen wat hij nog niet weet of verkeerd doet, en wat ik bij de Blanken beter geleerd heb, dat ik hem dan met voorzichtigheid en geduld moet trachten te overtuigen; liefst door het zelf met goed resultaat voor te doen. Of zoals gezegd is: de handen spreken duidelijker dan de tong en met meer waarheid. Ook, dat ik zelf moet blijven luisteren naar de wijze raad van ouderen.

Al de dagen en nachten die sindsdien zijn voorbijgegaan, heb ik diep nagedacht over dit alles wat mij is voorgehouden door hem, wiens stem nu reeds bij de stemmen van onze voorouders is opgenomen. En ik zal u zeggen tot welk besluit ik gekomen ben, zodat bij

niemand hierover enig misverstand kan bestaan.

Inderdaad hebben sommigen onder u gezegd, dat ik geen echte Oayampi ben, omdat ik niet de inwijdingen heb ondergaan, waardoor de kleine mens ophoudt een kind te zijn en voortaan als een volwassen man beschouwd moet worden. Ik weet dat gij gelijk hebt, mijn wijze ouderen, en daarom ben ik, zodra gij het wilt, bereid mij te onderwerpen aan al de beproevingen: het vasten, de wespenbeten op mijn lichaam, het drinken van de bittere zuiveringsdranken, de afzondering en het aanhoren van de verborgen dingen, de dingen die ik nog niet weet over de jacht, de planten en vissen, en wat onze voorouders uit de Droomtijd wilden dat wij nooit zouden vergeten.

Ik wil niets liever, omdat ik mij daarna ook een vrouw zal mogen kiezen onder u, zonder dat iemand daarover nog iets verkeerd te zeggen heeft.

Zoekt gerust de felste wespen en de grootste snijmieren om in de *marake* te bevestigen, waarmee ik u mijn moed zal hebben te tonen, en die mij de kracht zal moeten geven om een goede Oayampi te zijn. Ziet, mijn rug is bereid ze te ontvangen en mijn nog onbehaarde borst zal geen weerstand bieden, maar geduldig zijn, geen klacht uiten. En ik zal mij daarna, aan het einde van de vastentijd, haasten naar de vrouw bij wie ik kinderen wil maken.

Hoofden van de Oayapok, behoeders van onze stam! Ik zie enkelen van u glimlachen en iemand ginds de ogen neerslaan, want gij weet het al, zoals de Kleine Gebroeders, ons gesternte dat juist boven de bosrand uitkomt, het weet. Het is immers mijn plan om voorgoed bij u te blijven, de vrouw te nemen van wie sommigen van u dit al gedacht hebt, en voor de rest van mijn dagen uw leven te delen, - een beter leven dan

onder de Blanken. Het is het gewichtigste besluit dat ik ooit kon nemen.

Welnu, ik wil zijn zoals gij, zoals wij allen. Alles wat wij voorgoed achterlaten, bestaat niet meer. Het mag zelfs niet meer worden genoemd, daar de opgeroepen oude geesten ons zouden kunnen overvallen en vreselijk kwellen. Liever kijken wij naar het pad dat vóór ons ligt, en naar de kreek die ons tot betere plaatsen voert.

Ik zie zulk een betere plaats dichtbij. Want in de dagen vóór het rouwfeest heb ik menigmaal geluisterd naar het fluitspel van mijn broeder Yakale, de enige vriend uit mijn kinderjaren die nog hier is. Wanneer hij bij het invallen van de nacht op een eenzame plek gezeten, bezig was de boze geesten te verjagen met geluiden uit zijn fluit, veel zachter dan van welke vogel ik ook ken, en veel donziger dan donsveren van de *toekan*. Het gaf mij telkens een wonderlijk gevoel van binnen, hoewel ik dan niet aan Yakale moest denken, maar aan zijn zusters, de grootste vooral. Waarom zal ik zwijgen over hetgeen gij reeds weet en waarmee sommigen zelfs hebben durven spotten?

Het is waar dat *ik* haar het eerst, maar bij toeval, tijdens het baden met water bespat heb, zodat iedereen die het zag, begon te lachen en uitriep: ‘Kijk, de teruggekeerde heeft een oogje op Akontina. Wat zal haar moeder wel zeggen?’

Het is ook waar dat *zij* op haar beurt mij gewezen heeft, hoe met haar tamme neusbeertje om te gaan, en dat wij één keer samen orchideeën hebben gezocht in het bos, zonder veel te vinden.

Zij heeft zich voor niemand geschaamd mij te helpen de haartjes uit mijn kin te trekken, het haar op mijn voorhoofd geduldig recht te snijden, of mij te beschil-

deren met de sappen die gezond maken of mooi. En *ik* ben degeen geweest die haar heeft laten begaan. Integendeel, ik was blij.

Zij heeft al meer dan eens eten voor mij gekookt, wanneer ik geluk had in het bos of op het water, en ik ben dus al begonnen met het een en ander voor haar vaders te doen, ofschoon Yakale het niet nodig vindt. Maar ik weet dat het zo hoort, en zal er mee verder gaan.

Zodra mijn inwijding voorbij is en het vasten in afzondering over, zal gezegde Akontina haar hangmat naast de mijne vastbinden, in de hut die ik met de hulp van Yakale en andere broeders al begonnen ben te bouwen, - een hut groot genoeg voor talrijke kinderen, wanneer die Akontina en mij door onze voorouders gegeven zijn. Dat is alles hierover, wat zij en ik met elkaar hebben afgesproken. Het is nu iedereen aangezegd; aan u, grootvaders, en aan al onze voorouders allereerst, omdat ik al weet dat gij het goedkeurt.

Laat het alles gebeuren voordat deze maan hier boven ons geheel ziek wordt en sterft, om pas na veel duisternis weer geboren te worden.

O grootvaders van mijn nog ongeboren zoons en dochters!

Ik merk uw glimlach en hoe gij denkt: 'Deze Malisi is nog jong, hij loopt vooruit op de dingen, hij is geen voorzichtige sluiper.' Het mag zo zijn. Maar ik ken nu iedereen in ons kamp, al mis ik velen die ik vroeger gekend heb en die inmiddels zijn gestorven, of zoals Alawaike zijn weggetrokken om, ontevreden met het leven hier, zich op andere plaatsen op te houden als een afzonderlijke stam. Ik zeg niet dat zij gelijk hadden, maar is het niet waar dat er bij ons allerlei dingen zijn, die niet naar wens gaan? Dat het bij wat wij doen, dik-

wijls niet zo goed afloopt, niet alleen omdat de gebeurtenissen nu eenmaal zo zijn, maar misschien ook omdat wij er zelf niet genoeg aan doen om ze nóg beter tot een goed einde te brengen?

Om iets te noemen: Gij zegt dat ofschoon het beter zou zijn om op één plaats te blijven, het noodzakelijk is om telkens verder te trekken, daar het wild schaars wordt, de vissen op de duur bang zijn en alles reeds gevonden is, wat tot op grote afstand te vinden was. Tevergeefs is dan de slimme manier waarop Ewako en anderen het geluid van de viervoeters of de vogels nabootsen om ze te lokken. Tevergeefs worden dan de gestampte zaden en vezels die wij als werkzaam kennen, in het water gestrooid om de vissen te verdoven. Gezegd is: zij verlaten ons omdat *wij* hen niet bijtijds verlaten, ze weer in vrede laten, zoals ze vroeger waren. Dat mag waar zijn, maar dan denk ik: als wij intussen meer geplant hadden om te eten, dan zouden de dieren en vogels en vissen tijd gehad hebben om zich te vermeerderen. Want door meer groene dingen te eten, zouden wij minder behoefte hebben aan wat wegloopt, over ons heen vliegt of van ons wegzweemt in het water.

‘Ah,’ is mij geantwoord door mijn broeder Yakale en zijn vrienden, ‘maar dan komen de *peccari*'s en verwoesten onze aanplantingen.’

Peccari's zijn nochtans lekker om te eten. Die kunnen wij dan afschieten als wij opletten; niemand die het ons hindert.

‘Wij zijn geen hoenders die mais eten,’ zeggen sommige vrienden. Maar wij zijn ook geen papegaaien, en toch kunnen wij niet buiten grote en kleine pepers. Zo is er nog meer.

Zodra er velen sterven en alle dingen die zij zelf gebruikten, stukgeslagen, al hun hutten verlaten zijn en in

elkaar vallen, trekt heel de stam verder stroomopwaarts, aldoor verder. Alsof de bolronde aarde geen einde heeft. Maar het lijkt mij niet zo verstandig, zolang wij niet, net als de dieren, door anderen verjaagd worden. Immers wij moeten dan telkens opnieuw alles doen wat wij al zo vaak deden om onze kampen te bouwen, de grond te bewerken om te planten, de dingen gereed te maken die wij nodig hebben.

Hoe komen wij ooit verder als wij telkens alles moeten overdoen? Al is het sinds mensenheugenis zo gegaan, moet dit niet eindelijk eens ophouden, zoals alles wat er leeft, ophoudt wanneer het oud is? Wij kunnen niet altijd blijven rondtrekken.

Gezegd is ook, dat Alawaike met zijn mensen niet van ons is weggegaan omdat toen, eerst na de tijd dat de Padre bij ons was, de hoestziekte velen heeft doen sterven, en ook daarna, toen het kamp bij de Camopimonding was, de goudzoekers daar nieuwe ziekten en dood onder de Oayampi brachten, maar omdat hij op het brandwater uit was, dat de goudzoekers hem en anderen hadden leren drinken. Ja, dat heldere brandwater dat de mens van binnen troebel maakt. Dit is een afschuwelijke zaak. Ik weet het, want het wordt door de Blanken gemaakt, die niet beseffen hoeveel onheil het onder henzelf aanricht.

Onze voorouders gaven hun de tabak, die zij dom genoeg alleen roken om zich beter te voelen, maar niet drinken om hun lichaam te zuiveren, zoals het behoort. En in ruil daarvoor brachten zij ons het brandwater dat dodelijk is op den duur, en al bij de eerste slok maakt dat de goede helft van onze tweeling-ziel ons verlaat, zodat de kwade broedergeest ongehinderd zijn gang kan gaan, en de man met brandwater in zijn hart de slechtste dingen doet, ruzie maakt, zijn vrouw en kin-

deren slaat, en later zelf niet meer weet wat hij gedaan heeft, wanneer zijn goede geest met aarzeling is teruggekeerd. Als een langzaam vergif heeft het brandwater al meer van onze mensen gedood, ook in andere stammen, dan de knallende wapens van de Blanken, die ons doen schrikken.

Schrikt liever van de slechte dranken en spijzen waarmee zij onze onwil trachten te verleiden!

De goede dingen van de Blanken, die zullen wij wèl van hen kunnen overnemen als zij voor ons bruikbaar zijn. Maar het zijn er niet veel. Ik denk het meest aan hun medicijnen, en hoe zij aan zieken het leven teruggeven. Ik wou dat ik die kunde van hen geleerd had.

Ik denk ook, dat wij met minder vrees voor onze doden, hun lichaam beter zouden kunnen verbranden of in een diepe kuil leggen, terwijl wij over hen treuren, dan te zeggen: 'Wie vis gegeten hebben toen hun ogen nog open waren, geven wij terug aan de vissen, nu die ogen gesloten zijn. En alleen wat de piranja's overlaten, zullen wij naar hun lege hut terugbrengen en bewaren bij de plaats waar zij geleefd hebben.' Het is iets wat mij nog steeds bedroeft en wat niet goed is, denk ik.

Immers wanneer, zoals onlangs, omdat de grote droogte aanhoudt en zich geen regenwolken aan de hemel vertonen, het geraamte van een *kamoetsji* verbrand wordt, zal die rook dan regen brengen? Er zal toch wel regen vallen in dit seizoen; maar ik denk niet dat de botten van een slang meer kunnen dan die van een mens in de rivier, wiens naam niet meer genoemd mag worden na zijn dood. Bedenkt, dat nu zij geen van allen meer bij naam genoemd mogen worden, die vóór ons hebben geleefd, wij geen verleden meer hebben, maar alleen een Droomtijd. Hoe zullen onze kleinkinderen dan weten waar wij vandaan komen. Of is dat niet no-

dig? Maar zelfs de dieren in het bos laten een spoor na, opdat wij ze vinden wanneer wij ze nodig hebben. Zo is er nog allerlei.

Grootvaders, met opzet heb ik ook dingen gezegd, die misschien even onplezierig zijn om aan te horen als om uit te spreken. Het mag u bewijzen dat ik geen enkel woord heb ingeslikt, dat boosheid in mijn binnenste zou kunnen verbergen.

Ik ben u geheel en al toegedaan, en wil niets liever dan een van de uwen zijn, - een Oayampi zoals wij allen.

Het is al laat, mijn vrienden. Er is veel gebeurd sinds de vorige keer dat de ongeschonden maan ons verlichtte. Er is veel besloten. Er zal nog veel worden gedaan, met goedkeuring van onze voorouders en alle goedgezinde krachten die ons omringen en op onze daden toezien, op onze bedoelingen inwerken.

Wacht niet om mij in te wijden, grootvaders, zoals ik daarna niet zal wachten om Akontina daar, tot mijn vrouw te nemen en onze stam te versterken, nu wij met zo weinigen nog over zijn. Vergeet niet dat ikzelf een van uw kinderen ben.

Om te luisteren naar uw antwoord, zwijg ik nu.

4 Na anderhalf jaar

Hoofden van de Oayapok, vrienden! Straks, nog vóór de ochtendnevels weer in het bos verdwenen zijn, zullen mijn trouwe vriend Yakale en enkele anderen mij, zoals gij reeds weet, stroomafwaarts brengen, tot waar ik de mensen zal ontmoeten die mij verder meenemen. Waarheen weet ik nog niet, maar het zal stellig ver van hier zijn.

Daarom zijn wij vanavond bijeen, dat ik afscheid van u neem, met even goede manieren als gij mij verwelkomt hebt, in een tijd die mij al heel lang geleden lijkt.

Toch heeft de rode *anauanca* maar tweemaal gebloeid terwijl ik hier bij u was, maar hoeveel is er niet gebeurd intussen.

De *anauanca*'s zullen voor mij niet meer bloeien, helaas. Mijn hart is overvol van treurigheid.

Hoe gelukkig was ik eerst, om bij u te zijn en door veel wat daarna volgde. Helaas duurt het geluk soms even kort als de droom van één nacht. Ik telde al niet meer hoeveel malen de rijpe maanmeloen telkens onze nachten hier heeft verlicht. Maar deze nacht, hier en nu, is donker, en mijn geest tast rond in zwarte duisternis.

Ik was veel te gelukkig met alles. Veel te gelukkig met Akontina, mijn Tina, - vergeeft mij dat ik haar verboden naam toch noem. Die naam schreeuwt immers dag en nacht in mijn binnenste. En ik kan hem luidop noemen, nu ik toch van u wegga, weer onder de Blanken

zal zijn, de wettelozen zonder voorouders in een Droomtijd. Nogmaals, helaas!

Nu verlaat ik u met een gebroken ziel, die is als een kapotte waterkruik waarvan ik alleen nog de hals en het handvat vasthou. De scherven van zijn buik en van zijn bodem blijven bij u achter, mijn Hoofden van de Oayapok. Hij kan niets meer bevatten! Hij heeft geen nut meer, noch voor mij, noch voor u.

Wat ik hoor of zie, als ik even maar mijn ogen sluit, is Akontina, mijn Tina. In de dagen sinds haar dood, - ik tel ze de een na de andere, het zijn er al bijna evenveel als mijn vingers en de tenen van één voet - zie ik haar vooral des nachts, maar zelfs overdag, vlak vóór mij. Alsof ik naar haar kijk in een helder water dat op het punt staat troebel te worden, - hoe gelukkig ik leefde met de vrouw die onze hut gedeeld heeft; de hut die nu verlaten achterblijft en in elkaar zal vallen. Net zoals mijn leven in elkaar gevallen is.

Ik weet niet of gij het kunt begrijpen, maar *zij* heeft mij voor het eerst laten beseffen, dat er niets lieflijker is, dan met een vrouw de maaltijd te delen die zij bereid heeft. Niets beters dan met haar te praten over alle dingen die de man, en alle dingen die de vrouw aangaan. Zij is degene die begrijpt en die de goede woorden weet te zeggen als dat nodig is, - als de man daarop wacht. Die stil is terwijl hij bekoelt, en bedrijvig om hem zijn vermoeidheid te doen vergeten. Die altijd haar armen bereid heeft om rond zijn schouders te leggen. Met de zachtste woorden die er zijn, vermaant zij hem, en haar geduld is eindeloos als het bos.

Zo is een goede vrouw; zo was de mijne. Zij heeft veel van mij geleerd; al de dingen die ik bezig was haar te vertellen - wonderlijke dingen uit de verre landen waar ik geweest ben. En ik had haar nog zovéél te zeg-

gen, wat zij nu niet meer kan horen.

Op haar beurt heeft zij mij talloze dingen geleerd; over ons leven hier, over de Droomtijd en hoe het raadsel van onze oorsprong, van de sterren en van alles wat er leeft, verteld is in de oude verhalen van de Tweelingbroers die onze eerste grootvaders waren, en van het hemelgewelf dat zijn zuster, de aarde, ontdekte, waarna zij met hem sliep en hij haar toen bevruchtte. Waardoor alles wat geleefd heeft, alles wat nog leeft, ontstond.

Zo heb ik haar op *mijn* beurt bevrucht, haar heerlijke, naar vanille geurende lijf met de mooi-versierde armen die zij zo teder, zo innig soms, om mij heen sloeg, - haar gezicht tegen het mijne aan.

Wat heb ik mij daarin verheugd, en hoe zou ik dit ooit kunnen vergeten?

Bij het zien dat haar borsten groter en hun tepel donkerder werd, groeide mijn vreugde en werd het steeds lichter in mij. Want ik begreep toen dat zij zwanger was en na enige nieuwe manen misschien wel een zoon zou voortbrengen. Wij spraken er veel over, - hoe het kind zou zijn, dat wij Imawapín zouden noemen, als het een jongen was.

‘Iwan, Iwan,’ fluisterde ik soms bij mezelf, en moest dan heimelijk lachen. En als het een meisje zou zijn, wilde mijn vrouw dat zij Okimpé zou heten. Nu heeft het geen andere naam dan ‘kind dat nooit geleefd heeft.’

Het was verdwenen voordat ik het nog goed gezien had; en misschien is dat wel beter zo.

Toen ik wist dat het kind weldra zou komen, heb ik voor de tweede maal - gij weet het - de *marake* rondom mijn lijf gedragen; alleen omdat mijn vrouw geloofde dat de wespensteken en de mierenbeten mij sterker

zouden maken en mijn kracht het wezentje in haar buik ten goede komen. Het heeft niet gebaat, en ik geloof niet meer dat het goed is zoiets te doen.

Heb ik, na in het bos geweest te zijn, bij het thuiskomen misschien niet vlug genoeg de knopen van mijn draagmand losgemaakt, waardoor ik de geboorte van het kind heb vertraagd? Dit hebben de moeders die mijn vrouw bijstonden, mij verweten. Het heeft mij erg verdriet gedaan. De dag van haar eerste pijnen, en zeker dat het kind nu gauw geboren zou worden, waren wij blij, hoewel toen dat ontzettende onweer losbrak, - gij weet het wel, het was lang na het verbranden van het *kamoesji*-geraamte. En ofschoon het toen zo zwaar regende, zei een ieder dat het een ongeluksdag was, omdat de oude grootvaders achter de wolken zo woedend bulkten en gromden en met hun vuurpijlen naar ons schoten. Maar Tina en ik waren blij. Niettemin was het voor ons toch een ongeluksdag, dat is zeker zo.

In dat onweer werd mijn vrouw door haar moeder en Poyalí, haar zusje, naar de hut voor de bevallingen weggebracht. Mij werd gezegd dat ik in mijn hangmat moest blijven liggen en afwachten. Ik mocht mij niet bewegen, en de tijd duurde verschrikkelijk lang. Want telkens wanneer het dreunen van de donder ophield en alleen de regen als het bruisen van een *soela* door het bos vlagde, hoorde ik bij tussenpozen het luid gekreun en een enkele maal zelfs een schreeuw van mijn vrouw. Wat moet die dappere niet geleden hebben, om toch nog af en toe misbaar te moeten maken, zodat een ieder in het kamp het, net als ik, kon horen. En er kwam geen eind aan.

Telkens keek ik vragend naar de *pujai* die bij mij stond, of ik haar niet te hulp zou snellen, haar bijstaan. Want ik werd hoe langer hoe ongeruster en kon niet stil

in mijn hangmat blijven liggen, zoals mij bevolen was. Terwijl ik wist hoe vreselijk zij al urenlang bezig was te lijden door het kind dat haar buik niet wou verlaten, en ik met toegeknepen vuisten haar droevig klagen uit de geboortehut moest aanhoren.

De *pujai* echter, die bij mij de wacht hield - altijd, sinds ik hier ben, heeft hij mij in het oog gehouden, alsof ik een jaguar ben - hij eiste dat ik zou blijven liggen en hield mij telkens voor, dat al baart de moeder het lichaam van een kind, het de vader is die het zijn ziel geeft, terwijl de ziel slechts langzaam ontstaat en onwillig is om op de aarde te blijven. Daarom moet de man zich roerloos houden bij de geboorte van zijn kroost, en nog dagenlang daarna; mag hij zich met niets bemoeien en alleen bijzondere dingen eten, wil hij het leven van zijn kind niet in gevaar brengen.

Dit zei de *pujai* mij telkens opnieuw, om mij te dwingen mij aan de voorschriften te houden, die sinds mensenheugenis voor de beste gelden, zoals hij zei.

Dat mag zo zijn. Maar ik wil u nu wel bekennen, dat hoe langer de foltering duurde en de avond reeds dichterbij kwam, hoe meer ik dacht: een blanke medicijnman had haar misschien kunnen helpen en haar kunnen redden. O, had ik maar de moed gehad om haar bijtijds stroomafwaarts mee te nemen tot waar wij er een zouden ontmoeten, of desnoods tot waar bij het grote zoutmeer de Blanken in Saint-Louis een kamp voor de zieken hebben en ontelbare middelen om iedereen te helpen en in leven te houden. Ik wist dat gij het niet zoudt goedkeuren als ik dit gedaan had, en heb het niet gedurfd, helaas, helaas. Tenslotte hoorde ik geen geluid meer uit de geboortehut. Zelfs niet het krijsen van een zuigeling.

Gij allen weet dat ik bij het vallen van de nacht, als

door een vijand achtervolgd, toch ben opgestaan en naar mijn vrouw gesnel om haar te helpen, - hoe, ik wist het zelf niet, maar ik beefde van onrust en kon mijzelf niet langer beheersen. Niet alleen mijn gedachte, ook mijn lichaam moest bij haar zijn. Ik hield teveel van haar, begrijpt gij dat? Elke blanke medicijnman had haar kunnen redden, - maar ik vond haar stervende, uitgeput van pijn en van vergeefse moeite. Zij sprak geen woord meer, en ik weet niet of zij mij nog zag. Zij zag niemand meer.

Toen eindelijk, in de stille nacht na het onweer, het kind tevoorschijn kwam uit haar arme lijf, was het al dood. Net als de moeder, enkele ogenblikken later.

Tevergeefs heb ik haar gestreeld en omhelsd. Zij leefde niet meer, bewoog niet meer. Alleen de kleine waterdruppels op haar voorhoofd en boven haar mond, de druppels van al haar inspanning en pijn, kon ik wegvegen met deze handpalm. Tevergeefs zou ik hem hier in het vuur steken om hem te drogen. Ook verbrand zou hij altijd weer nat worden van de tranen die ik er voortdurend mee afveeg van mijn gezicht. O, Tina! Neen, hebt geen zorg, mijn Hoofden, ik zal haar naam niet meer noemen. Nooit meer.

Toen ik weer buiten kwam, stond daar de *pujai*, die mij niet met woorden, maar wel met zijn ogen zei: 'Dit alles is door *jouw* toedoen. Dit heb jij veroorzaakt.' En misschien had hij gelijk; ik had haar bijtijds moeten wegbrengen. Dat was nog het ergste. Het sloeg in mij als de gifstaart van een verborgen stekelrog, dáár, onder het water van al mijn tranen. Als een waanzinnige ben ik rondgelopen in de nacht; tuimelend, alsof ik naar de sterren graaide.

Ik heb de wraakgeest, de *Kenaima*, niet ontmoet in het duister. Niets heb ik ontmoet dan mijn eigen

schreeuwend verdriet. Ik gelóóf niet in de *Kenaima*. Ik wil het niet.

Het is mijn vriend Yakale, hij die mij morgen wegbrengt, die mij later getroost heeft, zijn arm om mij heen sloeg en zei, dat ik niet zo treurig moest zijn, want er zijn altijd vrouwen die sterven omdat zij leven willen geven, en kinderen die sterven omdat zij het leven niet willen ontvangen. Maar dat het de vaders zijn, die desondanks nog een poos in leven blijven om de geest in het moederlijf te brengen. Dat wij, die wèl het leven van onze vader en moeder aangrepen, om die reden, ook nadat zij ons jarenlang gezoogd heeft, voor altijd aan onze moeders blijven hangen. En dat het zo gemaakt en geregeld is door *Tamoesi*, de eerste grootvader die alles zo heeft ingesteld. En dat ik mij niets moest aantrekken van wat anderen misschien zouden zeggen over de *Kenaima* die ik in het kamp gebracht zou hebben; en dat integendeel onze mensen later even blij zouden zijn als hij, dat ik er was.

Na enkele dagen wilde Yakale mij nog meer troosten - en ik dank hem daarvoor met heel mijn hart - door mij te zeggen: 'Je kunt nu toch nog mijn kleinere zuster Poyalí tot vrouw nemen; dat zou immers toch wel gebeurd zijn wanneer de gestorvene ouder geworden was en je weer een jongere vrouw nodig zou hebben. Ik heb dit altijd al gedacht.' Hij, Yakale, denkt altijd verstandige, lieve dingen; hij spreekt met de moed van een man en met de glimlach van een vrouw. Hij is een ware vriend.

Ook gij, Okinaike, ons stamhoofd, hebt mij onlangs gezegd: 'Neem Poyalí tot vrouw, zodra de *maniok* rijp is om *kachiri* te maken voor het rouwfeest van haar zuster. En blijf onze stam versterken, wat sommige anderen ook mogen zeggen.'

Maar gesteld dat ik nog in staat zou zijn om niet te weinig van een nieuwe vrouw te houden, hoe kan ik nog hier zijn? Wat zou ik intussen moeten doen; wat gisteren, wat vandaag en morgen? De hindernissen zijn veel te groot; onderbos van dorengewas, waar niet doorheen te kappen valt. Het zijn twee hindernissen, waaraan gij, Okinaike, evenmin als mijn vriend Yakale hebt kunnen denken, omdat gij ze ook niet hebt kunnen weten. Ze schuilen diep in mij. En die twee dingen ga ik nu duidelijk zeggen, opdat een ieder zal weten waarom ik mij morgen van u allen losscheur en weg ga.

Bij elke stap die ik hier doe, of ik stil in mijn hut zit of onder u ben, het is voortdurend alsof de vrouw van wie ik gesproken heb, nog bij mij is, zoals vroeger. Alsof ik haar zie en hoor spreken met haar eigen stem, terwijl het alleen schaduwen zijn en geritsel. Het geeft mij een woede, al troost het mij ook. Haar geest laat mij niet los, ik kan aan niets anders denken dan aan haar. Dat is één ding. Het is mij goed, maar het doet meer pijn dan de *marake*, en of het sterker maakt, betwijfel ik. Mij maakt het radeloos; ik heb weinig geduld meer.

Maar het tweede ding is onverdraaglijk. Het geeft mij een pijn die mij geen ogenblik met rust laat, wanneer ik wéét dat het dierbare lichaam dat ik bij dag en bij nacht méér begeerd heb dan een zuigeling de borst van zijn moeder, - dat dit lichaam nu in de wieling van de rivier, nabij de hoge *ceibaboom* vastligt en - ik voel het telkens als een huivering van regenkilte door mij heen gaan - dáár, ginds in het water, hap na hap door piranja's wordt vernietigd. Alsof ze met hun scherpe kaken knagen aan mijn eigen hart. Ik kan dit weten niet verdagen; het maakt mij razend.

En dan - wat is een skelet? Wat moeten wij nog met een geraamte? En straks een rouwfeest voor dat wat

mijn vrouw niet is, wat zij nooit meer zijn kan? Ik kan het niet langer verdragen. Hoe kan ik ooit kijken naar haar wit gebeente? Leven terwijl ik weet dat het dáár is? Dat wat de gulzige vissen ons overlieten van haar... Ik kan het niet verdragen.

Ik kan de Oayapok niet langer verdagen, Hoofden! Een haat vervult mij tegen deze rivier met zijn piranja's, met al zijn vissen. Ik *moet* weg van hier. De stekelrog van het verdriet heeft toegeslagen in mijn ziel. Hij heeft een wond gemaakt die niet meer te genezen is, - door geen enkele medicijnman. Misschien zou ik daarom zelf mijn leven moeten wegnemen, het sap drinken dat voor altijd stil maakt. Maar dan niet hier.

Ik lijd teveel, al schreeuw ik niet. Ik, Oayampi, schreeuw niet. Maar ik lijd wel alsof ik in brand sta. En al de goede dingen die ik beleefd heb met háár die daarginds in het water ligt - nog heel, nog half, nog bijna niets meer dan wat harde delen - dat alles staat met mij in brand. Er moest meer vuur zijn, - net als dit kampvuur hier vóór ons. Alles wat voorbij is, moest kunnen verbranden en wegwaaien als as in de wind. Koud worden en dan weggeblazen zijn.

Maar dat gebeurt niet. Het verdriet blijft branden in ons, ook als wij gelaten zeggen: 'Het is nu eenmaal zo; ditzelfde kan niet nogmaals.'

Ik *wil* het niet nogmaals, en ook daarom ga ik weg van iedereen, zelfs van Yakale, van Poyalí, - zonder te weten wie van u ik ooit terug zal zien. Want aldoor moet ik bij mijn eigen leed ook denken aan de velen die hier telkens sterven; de ouderen die er weldra niet meer zullen zijn, maar vooral de kinderen, de voortzetters van onze stam. Waarom moeten er zoveel doodgaan, terwijl de kinderen van de Blanken bijna alle blijven leven? Komt het niet omdat *zij* de goede medicijnman-

nen hebben, en wij, Indianen, niet degenen die nodig zijn?

Gij zult uit mijn mond geen bittere woorden over de *pujai* vernemen. Hij doet wat hij denkt dat hij doen moet, volgens de kracht die hem gegeven is door zijn visioenen en de geest der kruiden die hij alleen kent. Maar als die kracht niet toereikend is, wat dan? Alles wat verkeerd loopt, zegt men dan, wordt door de Kenaima aangericht, of er wordt, zoals wat mij betreft, gezegd: ‘Helaas, Malisi is de overgebleven jongste van een tweeling, daarom. Hij heeft een boze geest meegebracht, zodat velen sterven. Wij kunnen beter van hier weggaan, ook als hij zelf wegvaart naar een andere plaats.’

Wat moet ik zeggen? Ook hierom is het beter dat ik morgen vertrek, ofschoon ik geloof dat sommigen van u een betere gedachte over mij hebben, die mij dagenlang heeft doen aarzelen om een besluit te nemen. Trouwens, geen van u, behalve mijn vriend Yakale, heeft mij teruggehouden om u te verlaten, al weet ik dat de meesten het onverstandig vinden, dat ik in het land van de Blanken terugkeer, waar andere gevaren zijn en teveel gevechten. Hoewel niet iedereen hier zo denkt. Ik verwijt hun echter niets, ook niet onze *pujai*.

Al de dingen die liggen op de bodem van mijn binnenste, heb ik u thans getoond. Oordeelt niet verkeerd over mij; ik oordeel ook alleen met goede gedachten over u, mijn grootvaders, mijn broeders en zusters. Binnenkort zult ook gij deze plaats verlaten hebben, zoals reeds gefluisterd is. Ja, de stam zal altijd verder trekken, verder zuidwaarts gaan, omdat de Blanken aldoor naderen uit het noorden. Het moet wel zo zijn.

Gij, Okinaike, die de Oayampi voortaan als hun *oayále* zult moeten leiden, zult hen dan zeker brengen

tot over de bergen waar het kreekwater ophoudt te vloeien en aan de andere kant nieuwe kreek en rivieren beginnen. Veel ruimte is er, werd mij verteld, en er wonen weinig stammen; er is dus weinig kans op ruzie. Of misschien zullen de Oayampí samengaan met andere stammen die onze verwanten zijn, en zo weer sterker worden, met goede vrouwen. Wie weet.

Hoofden van de Oayapok, ik hoop dat gij eerst nog in mijn handen en in mijn gezicht wilt blazen, zoals men doet bij wie op een verre jachttocht gaat. Want daar gij zelf ook deze plaats wilt verlaten vanwege zijn onheil, en tot naar de Jarí of de Aragoarí trekken, weet ik niet wanneer of waar ik u ooit zal terugvinden.

Maar stellig zal ik u blijven zoeken, overal en zo lang ik nog adem. Ik neem niets met mij mee, alleen mijn ongeboren kinderen, - treurig dat het niet die van mijn stamgenoten zullen zijn, en dat zij evenmin ooit zullen leven, als het kind dat ik door mijn tranen heen slechts als de schaduw van een wolk gezien heb.

Zoals ik onmogelijk mijzelf vergeten kan, zo zal ik nooit in staat zijn om u te vergeten. Daarom is het, dat ik voortdurend achterom blijf kijken, ook al ben ik bezig weg te drijven op de rimpels van de Oayapok. Zolang ik weg ben, zal ik dood voor u zijn, dat besef ik. Mijn naam zal niet meer genoemd worden. Maar ik zal u, wanneer de dag gekomen is, weer zoeken en terugvinden, al moet ik tot aan het einde van de aardbol reizen. Eens hoop ik bij u, bij mijn stam, terug te komen, wanneer ik de *Kenaima* in mijzelf voorgoed overwonnen zal hebben.

Na hoe vaak bloeien van de *anauanca* die dag zal aanbreeken, wie zal het zeggen? Ik weet niet of ooit mijn tijd van rouw en pijn voorbij zal zijn, noch hoe lang voor mij het leven duurt. Ik verlang niet naar meer sei-

zoenen, en met het angstige hart van de boshaas denk ik: Wanneer zal ik u wederzien, o grootvaders en grootmoeders, vaders en moeders en kinderen van mijn stam, - wanneer?

Vergeeft mij; *ik* heb u sinds ik aankwam meer gezegd dan *gij* tot mij gesproken hebt. Maar ik heb uw zwijgzaamheid leren verstaan. Zij is vol wijsheid die niet met woorden is uit te spreken; en waar woorden gezegd worden, is het oor niet altijd open genoeg om ze te verstaan. Die wijsheid echter leeft in het hart, dat zwijgt, alleen maar klopt, alleen lijdt of blij is, maar een stamelaar die zich enkel uit met kreunen. Dank zij u, grootvaders, ga ik door pijn ineengedoken, toch weg zonder wrok, - want wijzer dan toen ik zo onverhoeds op u af liep, zonder andere kennis dan die mij door de Blanken was bijgebracht.

Van u heb ik immers geleerd hoe de goede manier is om te leven. Het zó te doen dat er geen moeilijkheden met anderen ontstaan, en dat een verstandig mens zich terugtrekt wanneer hij moeilijkheden voorziet. En al zijn pijn zelf opeet, kauwt en inslikt.

Dit is alles. Ik zie de nacht al lichter worden. Na deze ochtend zult gij weinig of niets meer van mij horen.

Voor lange tijd zwijg ik nu.

5 Veertig jaar later

Mijnheer de Gouverneur van deze Provincie, hooggeachte President van ons Internationaal Genootschap van Anthropologen, hooggeleerde leden van de Raad van Toezicht, gewaardeerde collegae en gij allen, dames en heren, die deze plechtigheid met uw tegenwoordigheid luister bijzet!

Wat kan ik anders doen dan van ganser harte mijn dank jegens u uitspreken. Een schier onbegrensde dank.

Mij is op deze avond, met de zeldzame toekenning van een zo hoge en veelbegeerde onderscheiding als de gouden erepenning van ons Internationaal Genootschap, gepaard gaande met de niet minder vleierende benoeming tot erelid van dit illustere instituut, alsook de instelling van een naar mij te noemen vijfjaarlijkse monografie-prijs voor etno-anthropologen, - mij is met dit alles zóveel eer bewezen en daarbij zoveel lof toegezwaaid, dat ik er enigszins door in verwarring geraakt ben.

Het gezond verstand, dat tot bescheidenheid en relativering vermaant, zou mij er toe moeten bewegen, een deel van dit alles terug te wijzen. Ik zou dit ook stellig doen, ware het niet, dat ik dan in tegenspraak zou komen met een zo eminent geleerde als onze President, en met enkele andere, eveneens eminente sprekers die na hem het woord voerden en tezamen zulk een getrouwe, ik zou haast zeggen: àl te grandioze opsomming gaven van mijn onderzoekingstochten en geschriften gedurende de laatste dertig jaar, of iets langer misschien.

Dit alles dus latend zoals het gezegd is, zij het mij vergund om met een dankbaar hart daaraan nog enkele woorden mijnerzijds toe te voegen, en hiervoor op enkele minuten van uw tijd beslag te leggen.

Ik beseft dat dit van mij verwacht wordt, en zal dus nu proberen om naar beste vermogen aan uw verwachtingen te voldoen.

Op de beknopte schets die onze President van mijn wetenschappelijke loopbaan gaf, behoef ik hier en nu niet terug te komen. Die loopbaan had evenwel ook een zeer persoonlijke parallel, waarover ik het evenmin wil hebben. Dat privé-domein dient een besloten hof te blijven, - een hortus seclusus.

Men heeft mij niet ten onrechte weleens van een zekere geheimzinnigheid in deze beschuldigd. Het zij zo. Laat het volgende bij deze unieke gelegenheid voor u voldoende zijn, want ook ik wens vanavond gul te zijn, zij het alleen met woorden.

Na de rampzalige oorlogsjaren waarvan ik - mirabile dictu - een gedeelte doorbracht onder de Indianen wier bloed ook door *mijn* aderen vloeit, - zoals al door menigeen, doorgaans ten overvloede, gereleveerd is, - kon ik eerst als amanuensis aan het Instituut voor Physische Anthropologie, daarna als werkstudent, en tenslotte als jong onderzoeker mij de nodige kennis verwerven, die mij vervolgens in staat stelde om telkens met grotere verantwoordelijkheid deel te nemen aan de diverse expedities die u reeds vermeld zijn, en die het materiaal opleverden voor de meeste van mijn publicaties.

Het is dus, zo gij wilt, een zonderlinge carrière geweest, die ik doorlopen heb. Doorlopen is het juiste woord, want in de onafzienbare, onontsloten gebieden benoorden de linkeroever van de Amazone en aan

weerszijden van de Rio Branco, heb ik alles bijeengenomen vele honderden mijlen te voet moeten afleggen, dwars door oerwouden, moerasgebieden en savannes heen, afgezien van minstens evenzovele mijlen per kano, teneinde met behulp van mijn in de wildernis levende informanten, die ik gaarne op dit ogenblik in dankbaarheid wil herdenken, de gewenste gegevens te verkrijgen.

En hoeveel gegevens ontbreken ons nog altijd! Hoe kampt onze wetenschap niet aldoor nog met een enorm vacuüm in onze kennis omtrent zelfs de meest elementaire achtergronden van het leven der helaas verdwijnende Indianenvolken uit genoemde gebieden. Juist de stammen die ik, vanwege hun uit oude berichten slechts vaag bekende en vermoedelijk unieke karaktertrekken, het ijverigst heb gezocht, heb ik alle pogingen ten spijt niet kunnen vinden - helaas. Mijn vergeefse speurtochten hebben onder sommige jongere vakgenoten zelfs de theorie doen groeien, dat die stammen of volken, al zijn zij in het verleden weleens bij name genoemd, nooit zouden hebben bestaan. Dat zij een mythe zijn, - de mythe van onze verloren paradijzen, onze jeugd, onze onschuld...

Te mooi om waar te zijn, dit alles. De Oayana, Palikoers, Oayampi, Wai-wai, of hoe zij ook mogen heten, zij hebben *geleefd*, zijn grotendeels uitgemoord, ofwel geheel verdwenen. In onze tijd, in deze eeuw. Ik wéét het, met elke vezel in mij, wéét ik het.

De vereerde President van ons Genootschap was zo vriendelijk te gewagen van mijn levenslange trouw aan de wetenschap, de enige meesteres die ik gediend zou hebben in wat hij noemde 'mijn eigengereid en solitair leven'.

Inderdaad, de wetenschap gedraagt zich als een be-

koorlijke, maar tyrannieke en jaloerse echtgenote. En mijn vertrouwde meesteres, de etno-antropologie, moge dan een meer veroverende, meer in beslag nemende, ik zou haast zeggen zelfzuchtiger vrouw dan welke andere ook voor mij geweest zijn, - ik kan u de verzekering geven, dat zij een even kille en frigide, als uithuizige maîtresse is. Met haar verlokkingen dwingt zij ons, zich juist in die warme streken te begeven, welke sommige onzer collegae de 'trieste tropenlanden' gelieven te noemen.

Ook voor mij zijn de landen die ik bereisde waarlijk trieste tropenlanden, - zij het niet om dezelfde redenen die bedoelde geleerden voor een dergelijke kwalificatie aanvoeren. Maar goed, - de vrouw in wier exclusieve dienst ik mij gesteld heb, naar gezegd is, heeft mij tot heel wat vergeefse tochten, maanden van ontbering, dagen van acuut levensgevaar en lange nachten vol angst genoopt. Zij heeft een zoekende van mij gemaakt; speurend naar stammen die ik eens gekend heb, waaruit - laat ik het nu zelf maar eens zeggen - waaruit ik zelf ben voortgekomen in een voor mij al grijze voortijd, en die ik, nu eens zwerfend door het Toemoekoemak-gebergte, de Gran Sabana, de Serra Acarai en de Serra Pacaraima, dan weer trekkend door het even onbekende bronnengebied van de Jarí en de Aragoarí, niet meer heb kunnen terugvinden. Ik zal ze u niet opnoemen, de vele volkjes die er, zoals ik ze daar aantrof, nog de laatste jaren van hun bestaan doorbrengen, alvorens geheel ten onder te gaan. Sommige die wij tot voor kort alleen maar bij hun vaak verwarrende namen kenden, en van wie wij nu nog net op het nippertje een glimp konden opvangen.

De andere zijn van de aardbodem verdwenen; eerst gedecimeerd door de gevolgen van hun vroegste, maar

ook latere en allerjongste contacten met de westerse beschaving; epidemieën door geïmporteerde micro-organismen, waartegen zij geen antistoffen of andere afweer bezaten. Voeg daarbij alcoholisme, vernedering, uitbuiting, uitputting van hun jacht- en visserij-gebieden. Vervolgens een eeuwenlang misbruikt en opgejaagd worden door de indringers: de landontginners en slavenhalers, meestal voorafgegaan door missionarissen en soldaten, of gevolgd door goudzoekers in het fictieve Eldorado, dat deze Indianen tot hun ongeluk bewoonden. En laatstelijk - laat ons maar eerlijk bekennen - laatstelijk ook nog achtervolgd door de etnologen, de onderzoekers waartoe ook ikzelf behoor. Laatstelijk, - sinds ruim dertig jaar.

Mij kwelt de gedachte aan het lot van deze mensen, restanten van innig-menselijke gemeenschappen; heidenen weliswaar, die geen god kennen bij wijze van doodoener voor onze diepste levensvragen, of als stoplap voor onze onwetendheid, maar die wel de pluriforme geest erkennen - een soort van platonische idee, een semi-personificatie van al het bestaande in zijn menigvuldige categorieën van levende wezens zo goed als dingen, welke immers ook hun eigen leven hebben: rotsen, rivieren, zelfs voorwerpen. Want alles is tijdelijk, zelfs de gesternten; tijdelijk in hun schijngestalte, maar eeuwig in hun idee, hun anima, en bijgevolg: hun animositeit.

Deze schijnbaar eenvoudigen van geest zeggen: de zon sterft elke avond, maar komt elke morgen terug. Alleen de planten en dieren die vanzelf sterven of gedood worden, komen niet terug, hoewel hun geest in hun nageslacht terugkeert en blijft voortleven. En wij mensen? Onze voorouders, nemen zij aan, zijn gestorven, maar hun geest huist nog onder ons, blijft in ons

voortbestaan, als een herinnering, een bescherming en een bedreiging voor wie hen niet eert en navolgt. Aldus redeneren zij, en voelen zich veilig tegenover het mysterie van de dood.

Hun weten is zeker niet minder dan het onze; het is alleen anders. Zij leven niet in vijandschap met het stoffelijke zoals wij. Zij leven beter dan wij, komt mij voor. Ofschoon armer - en misschien hulpelozer.

De herinnering aan deze lieden vervult mij met een eindeloos gevoel van triestheid, dat intussen niet past op deze avond. Het spijt mij, maar ik kan er niets aan doen. Ik kan ook nu het inwendige beeld - een lange reeks van herinneringen en taferelen - niet van mij afzetten, de idee van hun bedreigd bestaan en hun tragische ondergang.

Ik zie ze weer vóór mij, zelfs hier, de kleine kampen van zo'n tien tot dertig met bruin loof bedekte hutten. Primitief, maar hoe idyllisch gelegen op de hoge oeverwal van een donkere rivier, midden in het oerwoud. Aan de overkant van het water, al het groene struikgewas en het hogere geboomte van dat altijd dreigend aanstarend regenbos, dat die kleine gestalten daar dwingt tot een uiterst moeizaam leven, - méér nog dan het onze van alle kanten bedreigd. Zo leiden zij een vorm van oerbestaan, dat desondanks bijwijlen een grote aantrekkelijkheid kan hebben.

Kijkt! Dáár wandelen zij aan mijn geestesoog voorbij: de naakte mannen - in het zonlicht een rossig schijnsel over hun gebruinde tors. En ginds, in de schaduw van haar hut zitten de vrouwen, bezig met het toebereiden van een schamele maaltijd... Een jonge moeder met haar zuigeling aan de borst, - een donkerogig wicht dat vermoedelijk niet lang zal leven. De kindersterfte onder deze nomadische Indianen is onrustba-

rend groot. Onrustbarend, - tot de vrouwen in het geheel niet meer baren. Van hun dagelijkse taak als vissers, jagers en verzamelaars van wat er maar eetbaars in het woud te vinden is, teruggekeerd in het reeds zachte strijklicht van het dageinde, gaan zij in vrede en eenderheid hun miljoenste avond tegemoet, - slechts weinig woorden wisselend als zij gezeten zijn rondom het kampvuur. Behalve de enkele malen als zij in vergadering bijeen zijn en een spreker opstaat... Grote redenaars zijn het, ondanks hun natuurlijke zwijgzaamheid. Stille mensen.

Merk op, hoe spaarzaam zij in de gewone omgang zijn met hun woorden, met hun gebaren en uitingen - Behalve bij hun bezweringsdansen - hun rouwfeesten - de enkele keren dat zij zich te goed doen aan grote hoeveelheden *kachiri*, hun gistdrank. Dan uiteten zij zich uitbundig, komt ook bij hen de demon tevoorschijn, die in elke mens huist.

Maar daags daarop zijn zij weer rustig; ingetogen zou ik het willen noemen, en - ja - hetzelfde verdriet, dezelfde pijn die *ons* tot schreiens toe kan folteren, die kennen *zij* ook - ja, maar zij klagen zelden, kreunen zelfs niet - Ja - Het zijn dappere mensen - dappere vrouwen vooral - ze schreeuwen zelden - ja - ook niet bij het baren...

Al deze visioenen - en andere die ik liever afweer - vervullen op dit ogenblik mijn voorstellingsvermogen. Als zo vaak. De ziel is als een camera obscura - vroeger heette dat zo - vandaag een 'black box' die alles noteert en ons later weer terugvertelt. Visioenen - ik moet trachten ze van mij af te zetten, hier, terwijl ik vóór u sta.

Welnu, onze President was zo welwillend te zinspelen op mijn kennis van zaken, die ik mij niet alleen uit

de eerste hand, tijdens de expedities verworven heb, maar zelfs zonder gebruikmaking van die eerste hand. Uit introspectie en eigen onwetenschappelijke ervaringen, moet hij ongetwijfeld hebben bedoeld. Ik zou hem kunnen aanvullen met te zeggen, dat ik mijn kennis vooral geput heb uit het eigen hart, het eigen wezen, het heimwee naar een voor ons voorgoed vergane werkelijkheid.

Dit is echter iets waarop ik mij niet mag laten voorstaan, omdat het een kennis betreft die wetenschappelijk onaanvaardbaar geacht wordt.

Wat dit betreft hebben mijn critici en tegenstanders gelijk. Ook het hart denkt, maar het denkt onwetenschappelijk en met zijn eigen logica. Daaom denkt het echter nog niet onjuist. Precies daar waar de wetenschap het bij het verkeerde eind heeft - en dit gebeurt helaas vaak genoeg - weet het denkende hart ons gewoonlijk op het rechte spoor te zetten. Als men het maar aandurft, dat denkende hart het laatste woord te gunnen.

Als antropologen zijn wij lieden die zich indringen in stammen of dorpen met een vreemde, weinig bekende cultuur, om inzicht te verkrijgen in diverse ongewone levensvormen. Onwillekeurig vergelijken we die steeds met de onze, de Westeuropese, en geven daarbij de hardste contouren aan datgene in onze tekening, wat het meest in oppositie staat met ons eigen levensbeeld. Zo gaat het u, en zo gaat het mij.

Dat ik ondanks mijn afkomst tot deze groep van geleerden mag behoren, werd door sommigen van u als een voordeel gezien bij mijn studies op ons vakgebied. Maar is dat wel zo?

Dit heb ik mijzelf reeds menigmaal afgevraagd.

Ben ik hierdoor niet een al te zeer gespleten persoon-

lijkheid geworden, zonder de nodige innerlijke harmonie en zonder de uiterlijke objectiviteit die - zo zij al bestaat - de wetenschapsman heet te sieren?

Is heimwee niet als een tranenfloers, dat onze blik zozeer vertroebelt, dat wij de werkelijkheid niet meer kunnen zien, althans *die* werkelijkheid welke men in de wetenschappelijke wereld 'de objectieve waarheid' gelieft te noemen?

Er schuilt in dit alles een merkwaardige paradox, waarop ik liever niet zal ingaan. Maar u merkt wel, dat ik in al deze jaren niet zonder veel innerlijke tweestrijd, niet zonder een zekere gespletenheid, of noem het 'bilocatie', mijn werkzaamheden heb verricht.

Sedert mijn inaugurele rede over 'Kinderjaren in marginale samenlevingen', heb ik voortdurend gepoogd, nieuwe bewijzen aan te dragen voor mijn stelling, dat schuldeloosheid - ik zeg niet 'onschuld', maar bedoel de totale afwezigheid van het begrip 'schuld' die een kenmerk is van de cultuur der Guyanese Indianen - van fundamentele betekenis in onze eigen, westerse maatschppij zou kunnen zijn. Van betekenis voor alle positieve en negatieve ontwikkelingen; bovenal voor het uitblijven of althans beperken van de negatieve, die zich juist in onze tijd zo verontrustend hevig openbaren. Denk slechts aan het nihilisme onder onze jongere, wanhopige generatie.

Voorts droeg ik aldoor meer bewijzen aan voor het tweede gedeelte van mijn stelling: dat ook het begrip 'schaamte' dat wel in andere, nauwelijks minder hoog ontwikkelde culturen dan de onze, een opperste rol speelt, in de Westeuropese samenlevingen geheel ontbreekt, of enkel is gereduceerd tot de dwaze schaamachtigheid op genitaal gebied, - vrees voor het boze oog dat onvruchtbaar maakt. Een niet-specifieke wes-

terse primitiviteit, om het mild te zeggen.

Wisten wij nog maar wat echte schaamte is!

Indien wij hiervan een compleet begrip bezaten, zoals het geval is bij volken waar het de plaats van 'schuld' inneemt, zou dit beslist in hoge mate zowel voor een grotere saamhorigheid in onze maatschappij, als voor elks individueel verantwoordelijkheidsbesef jegens de medemens bevorderlijk zijn. Immers het ware schaamtegevoel gaat ook gepaard met zijn onafscheidbaar correlaat 'openheid'. Hetgeen wij bij ons 'beschaving' noemen, mist die openheid volledig. Vandaar al onze minderheidsproblemen; vandaar alle racisme. Zouden deze akelige verschijnselen bij meer schaamte en meer openheid onzerzijds, niet verdwijnen als sneeuw voor de zon?

Integendeel zijn wij bezig zulke totaal andere werelden dan de onze - samenlevingen waar schaamte zonder schuld heerst - een ernstig leed aan te doen, ze tot verdwijning te doemen, indien zij al niet voorgoed van de aarde verdwenen zijn alsof het voorwereldlijke diersoorten waren. - Verdwenen doordat wij hun onder de fraaiste voorwendsels of, mij best, soms zelfs met de beste bedoelingen, onze eigen op zondes Schuld en schaamteloosheid gebaseerde levensvormen opdringen. Hen met technische, economische, materiële of geestelijke, religieuze en hoofdzakelijk uiterlijke levensvormen opzadelen; deze opdringen zeg ik, op straffe van vernietiging!

Leer ze het alfabet lezen en schrijven, wordt gezegd, en ze zijn gered. Leer ze, dat persoonlijke eigendom beter is dan communaal bezit, en zij zullen zich verrijken zoals *wij* het hier doen. En weten wat diefstal is. Leer ze hun mooie lichamen met onze ridicule kleding bedekken, maar wel zeep gebruiken, en zij zullen even

gezond zijn als wij. Dank zij *ons* toiletpapier. Breng ze *onze* atavistische en ingewikkelde dogma's aan het verstand, en zij zullen hun eigen tienduizendjarige, door de natuur voorgeschreven ethiek van zich afwerpen, en tenslotte worden zoals wij: schuldig en schaamteloos. Zo niet, dan zullen wij hen zoals in het verleden verdelgen; of zoals nu: hun ondergang rustig tegemoetzien, of liever nog ons gelaat van dat schouwspel afwenden. Want hun kans om voort te bestaan, hebben wij hun ontnomen, ontnemen wij hun nog dagelijks door het voortdringen van onze eigen, o zo prachtige beschaving, in de streken waar *zij* eens heer en meester waren, maar reeds lang niet meer, - sedert al die landen door horden van blanke avonturiers 'ontdekt' werden, of telkens weer 'herontdekt'.

Ik ken geen nobele wilden, ik heb ze nooit ontmoet. En dat het mogelijk is om van de primitieve, nog half-weegs in het neolithicum verkerende oerwoudbewoner een evenbeeld van onze geciviliseerde burgerman of burgerdame te maken, kan ik persoonlijk wellicht beter dan wie ook beamen. Maar ook beoordelen, onder welke wrede voorwaarden en tot welke prijs die abstruse mogelijkheid wordt verwerkelijkt. Het is beter om uw wilde inboorling in vrede te laten blijven wat hij is, en geen bemoeizucht te stellen, waar alleen liefde en begrip op hun plaats zijn.

Meer wil ik hierover niet zeggen. Ik bied u mijn verontschuldiging, dat ik deze dingen te berde bracht bij een mij zo diep aangrijpende plechtigheid als deze. Het is echter onvermijdelijk dat ik mij identificeer met het object van mijn etnologische studie, - mensen, zoals ik zelf een mens ben.

Ik weet het, weinigen zijn het met een dergelijke vereenzelviging eens, al zal menigeen het in *mijn* geval be-

grijpelijk en daarom vergeeflijk vinden. Ik kan nu eenmaal niet anders met mijn, noem het dan maar ‘gespleten’, persoonlijkheid. Mij spelen, zoals ik reeds zei, voortdurend visioenen door het hoofd, - oude, steeds terugkerende visioenen.

Dit is, met uw verlof, geachte aanwezigen, voor mij aanleiding om even terug te komen op een der drie grote eerbewijzen, die het Internationaal Genootschap van Anthropologen mij heeft willen toekennen bij het beëindigen van mijn universitaire werkzaamheden, - het begin der slotfase van ons aller leven. Het gaat hierom: Met de mensen die mijn leven en werk vervulden, de Indianen die dit laatste mogelijk maakten, en aan wie ik zowel het een als het ander verschuldigd ben, heb ik te delen wat mij toevalt.

Het goud van mijn zo juist ontvangen erepenning kan ik helaas niet geven aan deze objecten van mijn studie, immers zij kennen niet de minste waarde toe aan dat veelbegeerde metaal. Goud bracht hun veeleer alleen ongeluk. Mijn kersvers *erelidmaatschap* zegt hun evenmin iets. Zouden zij er iets van begrijpen, zij zouden het enkel uitermate van hen vervreemdend achten. Bovendien zijn de besten van hen reeds voorgoed verdwenen naar de elysische stilte van hun eeuwige jachtvelden, die *wij* tevergeefs tot het jachtterrein van onze wetenschappelijke scherpschutterij wilden maken.

De vijfjaarlijkse, naar mij te noemen Marius Renois-prijs echter, dáár weet ik raad mee, om hen te eren en te gedenken, zo lang de prijs gehandhaafd blijft. Maar laten wij het dan meteen van het al te persoonlijke ontdoen en het in de geest van mijn visie de - ‘Iwantina-prijs’ noemen, - met een welluidender naam dan de mijne. ‘Iwantina’, een helder, als over de savannes toe-

geroepen woord, dat mij op dit eigenste ogenblik spontaan te binnen schiet. Immers... De 'Iwantina-prijs' dus. Een verzonnen en toch Indiaans klinkende naam. Wij eren hen... U zult... Ik neem aan dat onze... ons Presidium hiermee akkoord gaat. De Indianen, de Oayampi, de Iwan... tina... de... allen zij zullen de prijs... op... ik bedoel... ik meen... zij...

Hoofden van de Oayapok! Grootvaders van mijn vaders! Ben ik u zó ontrouw geweest, dat gij mij nooit meer hebt willen terugzien? Dat gij dáárheen gegaan zijt, waar ik u niet meer volgen kon?

Kamp aan de moederrivier van Akontina en van Imawapin! Waarom verliet ik mij zelf toen ik uw plaats verliet? Zie, Malisi is een ander geworden, en toch, vriend Yakale, herken zelfs jij mij niet meer? Je fluit vergeefs in de vallende avond. Ik hoor het, maar kan je niet bereiken. Waarom zijn mijn wortels verbrand en is de oude stronk vermolmd, terwijl het oogstfeest gevierd wordt en iedereen dronken is? O hoofden, dierbare mensenhoofden en lijven, hier aan de Oayapok... gehate rivier... gelief...

Ik bedoel... ik meen... wij... O neen! Even, alstublieft... *(5 seconden stilte)*

Dames en heren, vergeeft mij dat ik enkele ogenblikken mijzelf niet geweest ben en Marius Renois, de wetenschappelijke objectiviteit vergetend, zich één moment tezeer vereenzelvigd heeft met een zekere Malisi, een Oayampí naar wie ik óók gezocht heb, sinds ik hem tientallen jaren geleden in tranen achterliet aan de oever van de Oayapok. Dáár hebben wij onze fluiten aan de lianen gehangen. Ik voel mij niet zo wel. Een grote ontroering heeft zich van mij meester gemaakt bij het ongewenst terugdenken daaraan. Waarom juist nu?

Vergeeft het mij. Soms plaatsen onze herinneringen zich als een nevel vóór de werkelijkheid van het hier-en-nu. Alles wat wij waarnemen is een samenstel van over elkaar geschoven werkelijkheden, ten dele transparant, ten dele de andere versluisend. Maakt u zich niet ongerust; ik voel mij al wat beter en zal nu eindigen, om niet ten tweeden male door ontroering overmand te worden.

Nogmaals, geachte aanwezigen, verontschuldigt mij dat ik zoveel tijd van u in beslag nam. Terwijl wij, zoals de Indianen, door het leven moesten leren een steeds grotere soberheid van woorden te betrachten, onze tong te beheersen, maakt de ouderdom ons veel te spraakzaam.

Ik had meer van mijn Indianen moeten opsteken, want ik heb al te goed hun zwijgen leren verstaan. Het is de uiting - ik behoort te zeggen de 'inning', de verinnerlijking - van hun zelfbeheersing, dapperheid en uithoudingsvermogen; van hun geduld, hun waardigheid en wijsheid.

Het is hoog tijd dat ik zwijg, net als zij. Misschien ook voorgoed.

Ik dank u voor uw aandacht en geduld. Ik dank u.

Einde